

A-16638

Duplum

Alfred Ehin

**MATERJALIDEGA
VARUSTAMISE
KORD**

RK „Pedagoogiline Kirjandus“ · Tallinn · 1947

Duplum

ALFRED EHIN

MATERJALIDEGA
VARUSTAMISE KORD

RK „PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“
TALLINN 1947

13158
A-16638

EESSÕNA.

Rahvamajanduse taastamise ja arendamise stalinlik plaan 1946.—1950. aastaiks seab peaülesandeks „taastada meie maa kannatadasaanud rajoonid, taastada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ning ületada siis see tase tunduvas ulatuses“.

Muude tähtsate ürituste hulgas plaan näeb selleks ette: „suurendada rahvamajanduses riiklikke materiaalseid reserve ja tagavarasid tootmise hooajaliste languste likvideerimiseks ja jooksvate majanduslike raskuste vältimiseks“.

See kohustab kõiki majandusala juhtivaid töötajaid hästi tundma kehtivat materiaalse väärtustega varustamise süsteemi, nende tarbimise normimist ja varustamise planeerimist. Käesoleva raamatu ülesandeks on anda lühike ülevaade sellest majandusliku tegevuse alast ning koondada käsitamiseks tähtsamad määrused ja juhendid sel alal.

Raamat on jaotatud viide ossa, järgmiselt:

- I. Varustusorganid
- II. Materjalide normimine
- III. Materjalidega varustamise planeerimine
- IV. Varustuslepingud
- V. Hinnad

Raamatusse koondatud määrused ja juhendid on järjestatud nende tähtsuse järgi. Esimesena on paigutatud vastava ala põhimäärus, sõltumata selle avaldamise kronoloogilisest järjekorrast. Määrusis ja juhendeis esinevad nimetused:

- a) rahvakomissariaat — tuleb asendada nimetusega ministerium,
- b) rahvakomissaride nõukogu vastavalt ministrite nõukoguga.

Samuti tuleb silmas pidada, et NSV Liidu Rahvakomis-
saride Nõukogu juures asuvad Majandusnõukogu ning Töö
ja Riigikaitse Nõukogu ei esine nüüd eri organitena ja
nende funktsioonid on üle läinud põhiliselt NSV Liidu
Ministrite Nõukogule, välja arvatud need neist, millede
ülemineku kohta on antud eri eeskirjad.

Raamatus ei ole toodud määruste ülemineva tähtsusega
lõppeeskirju.

Koostaja

I. VARUSTUSORGANID

UK(b)P XVII kongress nõudis tööstuse juhtimiskeskuse lähenemist ettevõttele ja üleliigsete vahepealsete lülide likvideerimist. Vastavalt sellele direktiivile tööstuslikud ministeeriumid (tol ajal rahvakomissariaadid) jaotati alade järgi ja moodustati vajalikel juhtudel uusi ministeeriume. Kaheastmeline valitsemissüsteem sai tollest ajast riikliku tööstuse valitsemise põhisüsteemiks. Kuni 1936. a. igal tööstusala peavalitsusel oli iseseisev varustusorgan. NSV Liidu RKN-i määrusega 15. juulist 1936 iseseisvad tööstusalade varustusorganid likvideeriti, ja nende asemele loodi tööstuslikes peavalitsustes isemajandavad varustusosakonnad. 1940. a. täheldati tööstusliku varustussüsteemi organite põhjendamatu paisumist. Peaaegu kõigil ministeeriumidel olid varustuse peavalitsused rohkearvulise kontorite, osakondade ja agentuuride võrguga kohtadel. Sellest sõltumata ministeeriumide tööstusalade peavalitsustel olid peale selle omad varustusorganisatsioonid, millel samuti oli arvukas paralleelne kontorite ja osakondade võrk kohtadel. Ühe ministeeriumi varustuse peavalitsus ja sama ministeeriumi tööstusala peavalitsus mõlemad omasid samas linnas varustuskontoreid ja -osakondi. Kõigil neil varustusorganisatsioonidel olid omad laod, kuhu oli veetud palju kaupu, selle asemel et vedada kaupu vahetult tootjaist tehastest tarbivaile tehastele. Need varustusorganite struktuurilised puudused likvideeriti NSV Liidu RKN-i 5. aprilli 1940 määrusega. Selle määruse alusel kuulusid likvideerimisele kõik tööstusalade peavalitsuste kohalikud varustusorganid (kontorid, osakonnad jne.) ja üleliidulised varustrustid. Ühtlasi materiaalsete ressursside käibe kiirendamiseks ja nende eest ettevõttel tasudatuleva maksuse tõusu piiramiseks määrati, et lao-operatsioonid varustusorganis ei tohi üle-

tada 25—30% üldisest käibest. Domineerivaks operatsiooni vormiks määrati transiitoperatsioon. Sellekohaselt kujunes järgmine tööstuse varustusorganite organisatsiooniline struktuur:

1. Ministeeriumide varustuse peavalitsused, mis on isemajandavad ja mis täidavad kõik tööd ettevõtete varustamisel, sealhulgas ka tööd detsentraliseeritud varumise alal.

2. Nimetatud peavalitsuste kontorid ja agentuurid rajoonides, kuhu on koondunud rohkesti antud ministeeriumi ettevõteteid.

3. Väikesed isemajandavad varustusosakonnad (millel kohtadel, perifeerias ei tohi olla asutisi) suurematel tööstusaladel peavalitsustel.

4. Ettevõtete varustusosakonnad.

Analoogiliselt on üles ehitatud ka turustusorganite struktuur.

Ministeeriumi varustuse peavalitsus või suurema tööstusala peavalitsuse varustusosakond täidab järgmisi ülesandeid:

1. Ettevõtete vajaduse kindlakstegemine toor-, abi- ja ehitusmaterjalides, küttes, seadmes ja tehnilises varustuses.

2. Varustuse koondplaanide koostamine, nende põhjendamise, esitamise, kaitsmise planeerivais keskustes ning fondide saamine.

3. Materjalide, toorainete, kütte jm. kulutus- ja varunormide väljatöötamine, ürituste teostamine materjalide kokkuhoiuks ja defitsiitsete materjalide asendamiseks mitte-defitsiitsetega.

4. Saadud fondide jaotamine oma süsteemi ettevõtete vahel, pea- (generaal-) lepingute sõlmimine hankijatega (varustajatega) ja süstemaatiline kontroll materjalide ostarbekohase kulutamise üle.

5. Ministeeriumi või peavalitsuse sisemiste materjalide ülejääkide mobiliseerimine (arvestus ja ostarbekohane ümberjaotus). Tootmise koopereerimise organiseerimine alade ja ettevõtete vahel.

6. Oma allorganite ja laomajanduse juhtimine.

Ettevõtete varustusosakondadel on järgmised ülesanded:

kindlaks teha ja põhjendada ettevõtte vajadus toor-, abi- ja ehitusmaterjalides, küttes, seadmetes jne.;

määrata vajalikud laovarud;

koostada nõudmised materjalidele ja nende katkestamatu kohalesaandumise plaanid;

pidevalt osa võtta materjalide kokkuhoiu üritusist ja nende kulunormide vähendamise tööst;

realiseerida saadud fondid ja sõlmida hankijatega (varustajatega) lepingud pea- (generaal-) lepingute alusel või detsentraliseeritud varumise korras;

avastama kohalikud allikad toorainete ja materjalide hankimiseks. Pidevalt selgitada ülemäärased varud omas ettevõttes, selle allüksustes, tsehhides ja töökodades;

organiseerida tootmise koopereerimist kohalike ettevõtetega;

juhtida laomajandust, varustada käitist, tsehhe toorainetega ja materjalidega.

Eesti NSV vabariiklike ja kohalike asutiste ja ettevõtete varustamine vabariigi piires toimub vastava ministeeriumi varustuskeskuse kaudu või selle juhtimisel. Eraldatud fondide realiseerimine ja detsentraliseeritud varumine väljaspool vabariigi piire toimub Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Varustus-Turustuse vabariikliku kontori (Estvartur, Estsnabsbõt) kaudu. Viimase ülesandeks on täita vastava ministeeriumi varustuse peavalitsuse eeltoodud ülesandeid materjalide osas, milledele eraldatud fondid tuleb realiseerida teistes liiduvabariikides või millede varumist tuleb seal teostada detsentraliseeritud varumise korras. Seejuures nii Estvartur kui ka materjalide tarbija — ministeerium peavad püüdma, et varustamine toimuks transiitoperatsioonina ja ainult paratamatuse korral teostada seda laooperatsioonina.

Ministeeriumide varustusorganisatsioonid peavad piirama oma tegevust vabariigi piiridega ja kõik operatsioonid väljaspool vabariigi piire teostama Estvarturi kaudu, kellel on selleks osakonnad Moskvast ja Leningradis.

Majanduslike rahvakomissariaatide varustusorganite organisatsioonilisest struktuurist.

Väljavõte NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrusest
5. aprillist 1940 nr. 460 (LMKK 1940, 10, 255).

Materjal-tehnilise varustamise korrastamiseks rahvakomissariaatides NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrab:

1. Kehistada NSV Liidu majanduslikes rahvakomissariaatides varustusorganite järgmine organisatsiooniline struktuur:

- a) varustuse peavalitsused (glavsnabid) majanduslikul arveldusel (isemajandatavad), pannes neile kõgu töö ettevõtete materjal-tehnilise varustamise alal, sealhulgas ka detsentraliseeritud varumised;
- b) varustuse peavalitsuste kontorid ja agentuurid kohtadel;
- c) väikesed varustusosakonnad majanduslikul arveldusel (võrguta kohtadel) suuremais erialastes peavalitsustes.

2. Likvideerida, kui liigsed ja paralleelsed, järgmised organisatsioonid:

- a) rahvakomissariaatide üleliidulised varustrustid;
- b) kõik erialaste peavalitsuste varustusorganid kohtadel (kontorid, osakonnad, agentuurid, esindused).

Likvideeritavate varustrustide ja erialaste peavalitsuste kohalike varustusorganite funktsioonid panna varustuse peavalitsustele ja nende kontoritele.

3. Materiaalsete ressursside käibe kiirendamiseks ja ettevõtetele materjali maksuse vähendamiseks:

- a) määrata, et varustuse peavalitsuste ja nende kohalike organite lao-operatsioonid ei tohi ületada 25—30% (kehtiva keskmise 50% asemel) üldkäibest;
- b) määrata, et fondide realiseerimise ja detsentraliseeritud varumise alal teenuste juurdehindluste ülemmäär ei tohi ületada: lao-operatsioonide alal, ühes arvatud varumise, kaudsed ja organisatsioonilised kulud — 6% (kehtiva 10—11% asemel) kaupade maksusest (tööstushindade alusel), mis väljastatakse laost; tran-

siitoperatsioonide alal — 1% kaupade maksusest tööstushindades.

Keelata varustusorganisatsioonidele nõuda oma teenuste eest igasuguseid muid juurdehindlusi peale tegelike kulude raudtee- ja veeteede vedude tasu arvel, samuti auto- või hobuveo eest detsentraliseeritud varumise punktidest.

4. Kohustada rahvakomissare ja liiduvabariikide RKN-e teostama ranget kontrolli NSV Liidu RKN-i 9. detsembri 1935 määruse „Majanduslike organisatsioonide ja ettevõtete filiaalide ja esinduste asutamise ja registreerimise korra kohta“ (LSKK 1935, 64, 518) täpse täitmise üle.

5. Kohustada NSV Liidu rahvakomissare dekaadi jooksul esitama NSVL RKN-i juures asuvale Majandusnõukogule käskkirjade kavad varustusorganite reorganiseerimise kohta kooskõlas käesoleva määrusega, ette nähes neis käskkirjades allesjäävate varustusorganite koosseisude koondamist ning varustuse peavalitsuste kohapealsete organite ja nende ladude võrgu ratsionaalset paigutust.

Panna ette rahvakomissariaatidele punktides, kus varustamisoperatsioonid on vähe, jätta organiseerimata omad kontorid, ja üle anda need operatsioonid lepingulisel alusel teiste rahvakomissariaatide varustusorganisatsioonidele, kellel neis punktides on tähtis töömaht.

Lubada varustusorganisatsioonidele teiste rahvakomissariaatide majandusorganite ülesannete täitmisel suurendada p. 3 lit. „b“-ga ettenähtud juurdehindlust lao-operatsioonide alal 1% võrra kaupade maksusest tööstuse väljaskandades.

Varustusorganisatsioonide juurdehindluste arvutamise korrast.

NSVL Rahanduse RK ringkiri 2. oktoobrist 1940. a. nr. 726/118.

Seoses järelepärimistega NSVL RKN-i 5. aprilli 1940. a. määruse nr. 460 „Majanduslike rahvakomissariaatide varustusorganite organisatsioonilisest struktuurist“ p. 3 ja 5 rakendamise korra kohta seletab NSVL Rahanduse RK järgmist:

1. NSVL RKN-i 5. aprilli 1940. a. määrus nr. 460 „Majanduslike rahvakomissariaatide varustusorganite organisatsioonilisest struktuurist“ laieneb liidulise tähtsusega majan-

duslike rahvakomissariaatide erialastele peavalitsustele alluvatele varustuse peavalitsustele ja varustusorganisatsioonidele.

2. Varustusorganisatsioonid saavad oma ladudest materjalide väljastamisel (sõltumata sellest, kas need materjalid on omandatud vahenditult tehastelt-valmistajailt, või turustamisorganisatsioonide kaudu) ostjatelt materjali maksuse tööstushinna järgi, kaasa arvatud taara ja pakendi maksus, kui viimane ei sisaldu kauba hinnakirjamaksuses, ning laojuurdehindluse mitte üle 6% sellest maksusest.

Kõik materjalide kättetoimetamise kulud nende valmistamiskohalt varustamisorganisatsioonide ladudeni, sealhulgas ka raudteetariif ja turustamisorganisatsioonide juurdehindlused, arvatakse üldnimetatud laojuurdehindluse 6%-lise ülemmäära hulka.

3. Kui varustusorganisatsioonid saavad oma ladudest materjale teiselinnalistele ostjatele, saavad nad lisaks laojuurdehindlusele veel tegelikud raud- ja veeteede veokulud, arvates lao asukohast kuni kauba sihtjaamani, raudtee või sadama poolt võetavad maksud ning ühtlasi ka materjalide veokulud laost raudteejaama ning materjalide laadimise kulud vagunisse või laevale.

4. Detsentraliseeritud varumise korras omandatud materjalide väljastamisel ladudest saavad varustusorganisatsioonid lisaks käesoleva ringkirja p. 2 ja 3 tähendatud summadele ostjatelt ka summad, mis nende poolt on tegelikult kulutatud materjalide edasitoimetamiseks autodel varumisülgavpunktidest lähema raudteejaamani või varustusorganisatsiooni laoni (kui seda kaupa ei saadetud raud- ega veeteede kaudu).

5. Materjalide transiitsaadetiste puhul valmistajatest ettevõtetest varustusorganisatsioonide ülesandel, saavad viimased ostjatelt materjalide maksuse (tööstushinna järgi), taara maksuse, lähtejaama toimetamise ja vagunitesse laadimise kulud (kui nende materjalide hinnad on määratud franko tehas), raud- ja veeteede veokulud ja transiitjuurdehindluse kuni 1% materjali maksusest tööstushinna järgi.

Neil juhtudel, kui ettevõtete-valmistajate arved tasutakse ostjate poolt mööda minnes varustusorganisatsioonidest, saavad viimased ostjatelt ainult transiitjuurdehindluse kuni 1% ulatuses.

Materjalide transiitsaadetiste puhul turustamisorganisatsioonide ladudest varustusorganisatsioonide ülesandel on viimastel õigus saada oma transiitjuurdehindluse kuni 1% ulatuses lisaks turustusorganisatsioonide arvete järgi makstud summadele.

6. Teiste rahvakomissariaatide majandusorganite ülesannete täitmisel on varustusorganisatsioonidel õigus kõrgendada laojuurdehindlusi 1% võrra. See kõrgendus on lubatud ainult sel juhul, kui ühe rahvakomissariaadi varustusorganisatsioon võtab enda peale teatavaks tähtjaks teise rahvakomissariaadi majandusorganite ülesannete süstemaatilise täitmise erilepingu põhjal ja tingimusel, et antud kohas puudub varustusorganisatsioon sellel rahvakomissariaadil, kes ülesande andis.

II. MATERJALIDE NORMIMINE.

„Organiseerida otsustav võitlus ebaperemehelikkusega, seisakutega ja kadudega tootmises, vähendada toorainete, kütte, elektrienergia kulunorme; laialt kasutada tootmise jäätmeid ja madalasordilisi tooraineid“. Sellised on UK(b)P XVIII kongressi direktiivid.

Materjalide kokkuhoid, defitsiitsete toorainete asendamine mittedefitsiitsetega, üleminek kohalikule toorainele ja küttele kaugeltveetava asemel, toorainete uute liikide otsimine ja tingimuste loomine nende kasutamiseks tootmisprotsessis, võitlus kadudega praagi ja jäätmete näol — see osutub majandusala töötajate ja eriti varustusorganite peamiseks ülesandeks. Nõukogude tööstuse tootmiskulude kogusummast moodustab materjalide kulu 71%; sellest on selge, milline tähtsus on materjalide kokkuhoiul. See kokkuhoid võimaldab tööstuse tootmisbaasi laiendada ja anda rohkem tooteid, suurendamata kulutusi.

See kõik kohustab suurima tähelepanuga suhtuma materjalide kulunormide tehnilisele põhjendamisele. Seejuures tehniline arvestus osutub põhiliseks ja ainsaks baasiks. Mingit „keskmist“, „katselist“ või „silma järgi“ kulunormi aluseks ei tohi võtta. Selleks, et õigesti asuda kulunormide arvutamisele, tuleb kõik antud ettevõttes kulutatavad materjalid jaotada kahte rühma:

1) põhimaterjalid, mis vahetult sisalduvad valmistatavais tootes ja

2) abimaterjalid, mis ei sisaldu tootes ja kulutatakse tootmisprotsessi tervikus.

Põhimaterjalide kulunorme määratakse toodangu ühiku kohta, lähtudes toote konstruktsioonist ja rakendatavast tehnoloogilisest protsessist.

Väljatöötatud põhimaterjalide ja poolfabrikaatide kulunormid üksikutele detailidele koondatakse materjalide spetsifikatsioonina toote ühikule.

Juhul, kui on tegemist massilise iseloomuga toodanguga, mille tootmisprotsess on lühike, põhimaterjalide kulunorm toote ühikule, korrutatud tootmiskavas määratud toodete hulgaga, annab antud ettevõtte materjalide kulukontingendi. Kui on aga tegemist pikema tootmistsükliga (näiteks masinaehitus), võib tootmiskäigus olev materjali hulk mitte vastata saadavale valmistoodete hulgale, sõltuvalt lõpetamata toodete (poolvalmistoodete) jäägi muutusest.

Vajalike materjalide hulga täpsemaks arvutamiseks tuleb kulunormid välja töötada mitte ainult toote ühiku, vaid selle toote iga assortimendi ühiku kohta. Samuti tuleb üheaegselt kindlaks teha materjalide vajaduse kalendaarne (ajaline) jaotus. See jaotus tehakse vastavalt tootmiskava kalendaarsele jaotusele ja materjalide tootmiskäiku laskmise tähtaegadele.

Abimaterjalide normimine on raskem. Siin tuleb erilist tähelepanu pöörata antud tootmisprotsessile iseloomustava arvutusala leidmisel ja selle alusel arvutada vajalike abimaterjalide hulk. Näiteks elektrienergia kulu, mis kulutatakse termilises protsessis, on võimalik arvutada tooteühiku kohta, kuid elektrienergia kulu valgustuseks ja ka masinate käiguks ei ole võimalik alati arvutada ühele tooteühikule. Üldiselt abimaterjalide norme arvutatakse:

1) tehnoloogilise protsessi teenindamiseks vajalikud materjalid — selles protsessis valmistatava toodangu ühele tooteühikule;

2) seadmete teenindamiseks vajalikud materjalid (rihmad, määrdeõlid, puhastusnarmad jm.) — seadmete ühiku või tööpingi-tunni kohta;

3) ruumide teenindamiseks vajalikud materjalid (küte,

põrandapoonimismaterjal jm.) — põranda 1 m² või ruumide mahu 1 m³ kohta;

4) tööliste teenindamiseks vajalikud materjalid (eririie-tus jm.) — töölisvahetuse inimese kohta;

5) transpordi teenindamiseks vajalikud materjalid — ühe tonn-kilomeetri või ühe transportühiku kohta;

6) toodete realiseerimise teenindamiseks vajalikud materjalid (taara, pakkimismaterjal jne.) — realiseeritava valmis-toodangu ühe ühiku kohta.

Vajaliku kulukontingendi arvutamisel tuleb arvestada võimalust kasutada mõnda materjali korduvalt (määrde-õlid, puhastusnarmad jm.). Tuleb planeerida ka üritusi kasutatud materjalide regenereerimiseks, s. o. nende taasmuut-miseks tootmisprotsessis tarvitamiskõlblikeks.

On ilmne, et antud ettevõtte toodangu kindlustamiseks vajalikku materjalide hulka ei tule temal täielikult han-kida mujalt varustusorganite kaudu, kuna ettevõttel on alati olemas teatud materjalide tagavara. Seega planeeri-tava perioodi alguseks ja selle lõpuks olevate materjalide tagavarade võrdlusel ilmneb alles, kuipalju (millisel hul-gal) tootmiseks vajalikust materjalist tuleb ettevõttel han-kida varustusorganite kaudu. Õigesti määrata materjalide vajalik tagavara tähendab määrata normaalne üleminev toorainete, kütte ja muude materiaalsete väärtuste varu sellisel tasemel, milline tõeliselt on vajalik ettevõttele. Seejuures:

1) tagavarade põhjendamata suurendamine viib mater-jalide tarbimise kunstlikule suurendamisele, ettevõttele eral-datud käibevahendite „kinnikülmumisele“, rahaliste vahen-dite käibest kõrvaldamisele ja järelikult ettevõtte rahan-duslikele raskustele;

2) mitteküllaldased materjalide üleminevad tagavarad põhjustavad planeeritaval perioodil materjalide hankimist normaalsest suuremal määral ja sellest sõltuvalt ettevõtte käibevahendite suurendamise vajadust, mis võib halvata tootmise normaalset arengut.

Ettevõttele vajaliku toorainete, kütte ja muude mate-riaalsete väärtuste tagavara suurus sõltub mitmesugustest teguritest. Peamiselt määrab seda kiirus, korrapärasus ja kindlus, mida tuleb arvestada ettevõtte materjalidega katkes-tamatul varustamisel, tagavarade uuendamisel, materjalide

transportimisel ja saabumisel. Sõltuvalt neist tegureist, tuleb iga materjali liigi kohta määrata, missuguse ajalise perioodi kestuseks peab olema ettevõttes selle materjali pidev tagavara. Materjali tagavara absoluutne hulk peab võrduma antud materjali kulutusele ajalise ühiku (kuu, päev) kohta, korrutatud tagavara normiga. Tagavara normi all tuleb mõista ajavahemikku, mille kestuseks ettevõtte peab olema kindlustatud antud materjali tagavaraga. Kui näiteks tagavara norm on 20 päeva ja päeva kulutus 5 t, siis vajalik tagavara kujuneb 100 t suuruseks. Tuleb määrata materjali iga liigi, sordi, suuruse, margi ja nimetuse kohta minimaalne norm päevades või kuudes. Lähtudes minimaalsetest tagavaradest, määratakse ettevõtetele ka käibevahendid rahandusliku plaani järgi (vt. NSV Liidu Töö ja Riigikaitse Nõukogu määrust 21. juulist 1931 — LSKK 1931. a. nr. 46, art. 316), kuna rahalised ressursid, mis on vajalikud teelolevate väärtuste, hooajaliste tootmiskulude avansseerimise, materjalide ja valmistoodete hooajaliste tagavarade hankimise finantseerimiseks ja teisteks ajutist laadi vajadusteks, — kaetakse Riigipanga lühiajalise krediidiga.

Tööstusliku ettevõtte omad käibevahendid peavad tagama järgmiste normitavate varude moodustamist:

- a) toorained ja põhimaterjalid
- b) abimaterjalid
- c) küte
- d) lõpuleviimata toodang
- e) poolvalmistooted
- f) väheväärtuslikud ja kiiresti kuluvad tööriistad ja inventar (vt. NSVL RKN-i määrust 29. juulist 1936 raamatupidamis-bilansside kohta)
- g) varuosad jooksvaks remondiks (vt. sama määrust)
- h) taara ja taaramaterjalid
- i) valmissaadused, jäägid
- j) tulevaste perioodide kulud
- k) debitoorne võlgnevus tellimiste tasude arvel, mis lepingu järgi tasutakse ettevõttele tellimise teatud astme valmisuse järgi.

Materiaalsete väärtuste iga liigi ja nimetuse minimaalne tagavara jaotatakse kahte ossa:

- a) normaalne (käibe-) tagavara ja
- b) kindlustus- (garantii-) tagavara.

Kummalgi neist osadest on isesugune majanduslik tähendus ja omad tekkimise spetsiifilised põhjused. Normaalse tagavara all mõistetakse materjalide tagavara, mis on vajalik tootmise ja selle varustamise normaalseks, plaaniliseks käiguks. Tavaliselt ühe päeva jooksul ettevõttele saabuva tooraine, materjali, kütte jm. hulka ei kulutata samal päeval ning see on suurem ettevõtte ühe päeva vajadusest. Selle ülemineva tagavara hulk ei ole stabiilne: ulatudes maksimumini materjalide saadetise saabumise päeval, ta langeb nullini järjekordse partii saabumisele eelneva päeva lõpuks. Materjalide kindlustus- (garantii-) tagavaraks loetakse see tagavara, mis on vajalik tootmise katkestamatuse tagamiseks ootamatute takistuste tekkimise juhtudel varustamises, mida põhjustavad korratused hankija-tehase tootmistegevuses, viivitused transpordis jm. Kindlustustagavara osutub alaliselt vajalikuks minimaalseks materjali jäägiks, millest madalamale ei tohi langeda antud materiaalse väärtuse tagavara; selle normi planeeritakse muu matult kogu planeeritava perioodi jooksul.

Normaalse tagavara normi määramisel tuleb arvestada, kui tihti ja millise regulaarsusega antud materjali hangitakse. Tavaliselt on plaani koostamisel teada lepingulised tingimused, mille alusel hankijad on kohustatud andma materjale järgmisel aastal, missuguste ajavahemikkude järgi peavad saabuma järjekordsed materjalide varustamise saadetised. Kui näiteks hankija on kohustatud laadima saatmiseks materjali ühesuurustes partiides iga kuu 1. ja 15. päeval ja lepingus on ette nähtud, et ta võib hilineda kuni 2 päeva võrra, siis ülemineva normaalse tagavara norm on 17 päeva (arvestades lubatud kahepäevase viivitusega). Ettevõtte on otseselt huvitatud sellest, et ajavahemik kahe järjekordse saadetise vahel oleks võimalikult lühem. Kaugus hankija-tehaseni ei oma sel korral tähtsust, sest saadetised saabuvas normaalselt ajavahemikkude järgi ühe saadetise lähtekohast väljumisest kuni teise järjekordse saadetise väljumiseni (kaugus on sel korral muutumatu tegur). Seileks et arutada normaalse ülemineva tagavara absoluutsuurust, on vaja kindlaks teha antud materjali igapäevane kulutus. Sellejuures on vaja silmas pidada, et tagavara olemasolu sihiks on kindlustada materiaalselt varustamist selles tootmisperioodis, mis järgneb materjali jäägi kindlaks-

tegemise päevale. Sellest järgneb, et planeeritava aasta lõpuks vajaliku tagavara arvutamise aluseks tuleb võtta antud materjali ühe päeva keskmine kulutus planeeritavale aastale järgneva aasta I kvartalis, kuid igal juhul mitte keskmine ühe päeva kulutus planeeritaval aastal. Arvutades tagavara 31. detsembriks 1947, tuleb lähtuda keskmisest ühe päeva vajadusest 1948. a. I kvartalis. Mõned autorid soovivad lähtuda planeeritava aasta maksimaalseima — IV kvartali — tootmise plaanist.

Kindlustus- (garantii-) tagavarade vajadust põhjustavad tavaliselt hilinemised ja seisakud materjalide saamisel, mis tekivad transpordi raskustest või mõnest teisest asjaolust. Tavaliselt kaugus hankijani omab siin teatavat tähtsust. Tagavara normi määramiseks tuleb kasutada aruande andmeid ja muid kogemusi; tavaliselt kindlustustagavara norm kinnitatakse direktiivina kõrgemalseisva organi poolt.

Ettevõtte normaalsete ja kindlustustagavarade normid (normatiivid) kinnitatakse koondatult peavalitsuse või ministeeriumi poolt. Näitena toome materjali ülemineva tagavara lihtsustatud arvestuse:

- 1) 1947. a. materjali vajadus on projekteeritud 720 t,
- 2) varustamislepingu järgi materjali väljasaatmine toimub kaks korda kvartalis,
- 3) kindlustustagavara on määratud $\frac{1}{2}$ kuud,
- 4) toodangu maht suureneb 1948. a. I kvartalis 20% võrra, võrreldes 1947. a. kvartali keskmise mahuga.

Seega:

normaalse tagavara norm	1,5 kuud
kindlustus- " " "	0,5 " "
	Kokku 2,0 kuud

Keskmine kulutus kuus, arvestades 1948. a. I kv. toodanguga

$$720 : 12 = 60; 60 + \frac{60 \cdot 20}{100} = 72 \text{ t}$$

Vajalik tagavara 31. XII 1947

$$72 \times 2 = 144 \text{ t.}$$

Väikestes kogustes kulutatavate materjalide (näiteks mõned abimaterjalid) tagavara suurus sõltub saabuva ma-

terjalisaadetise suurusest. Ettevõtte on tihtilugu sunnitud hankima neid materjale pikemaks ajaks (tsistern, vagun jne.). Seda pahet võib kõrvaldada materjali hankimisega varustusorgani kaudu lao-operatsiooni korras.

Ettevõtte omade käibevahendite normatiivide arvutamise lähemad alused lugeja leiab raamatust „Tööstusliku majandusorganisatsiooni tulude ja kulude bilanss“ S. M. Kuttõrev, Gosfiniždat 1941, lk. 58—82 (eesti keeles „Teaduslik Kirjandus“ 1946, lk. 70—102). Käesolevas raamatus nende normatiivide arvutamise aluseid on kirjeldatud lühidalt.

Peale normaalsete ja kindlustustagavarade peaaegu igal ettevõttel on olemas hooajalised tagavarad. Sellega on meil tegemist juhtudel, kui antud materjal varutakse ühe hooaja (näiteks põllumajanduslik tooraine) või navigatsiooni jooksul (puud või muu materjal). Hooajalisi tagavaru käsitletakse eraldi sellepärast, et nende finantseerimine toimub lühiajalise krediteerimise korras pangaasutiste poolt ja selleks ei ole ette nähtud ettevõttele omade käibevahendite andmist. Hooajalise varumise materjalidele on iseloomustav kahe hooaja järjestus:

- 1) hooaeg, mille jooksul ettevõttesse ei saabu materjale, ja ta kutsutab eelmisel hooajal varutud materjale;
- 2) varumise hooaeg, mille jooksul käib materjali kulumine ning varumine nii jooksvaks kui ka järgmiseks hooajaks.

Materjalide normimise kohta tuleb veel märkida, et vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 29. augustist 1946 nr. 1913 (vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrust 14. septembrist 1946 nr. 746) Riiklik Plaanikomisjon on kohustatud esitama valitsusele kinnitamiseks tööstus- ja ehitusettevõtete tarbimismid elektrienergia, kütte, metalli ja põhimaterjalide alal. Eesti NSV Ministrite Nõukogu kinnitas oma määrusega 8. märtsist 1947 nr. 154 „Kütteaine erikulu normidest 1947. aastal“ kulunormid kütteainele üksikute tähtsamate ettevõtete jaoks.

Käibevahendite ja materjalide vajalike tagavarade arvutamiseks rahalises väärtuses ettevõtte kohaldab iga antud materjali kohta selle varumise omahinda, mis tihtilugu on suurem väljalaskehinnast, millega on müüja (hankija, kaubamuretsija) kirjutanud arve (vt. selle kohta lk. 49—50).

Aasta ja kvartalite majandusplaanidest.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusest 14. septembrist 1946 nr. 746, mis on antud kooskõlas NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 29. augustist 1946 nr. 1913, materjalide normimisse puutub p. 3. Selle tekst on toodud käesoleva raamatu lk. 32.

Kütteaine erikulu normidest 1947. aastal.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 8. märtsist 1946 nr. 154.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrab:

1. Kinnitada kütteaine erikulu diferentseeritud normid 1947. aastaks vabariikliku alluvusega ettevõtetele vastavalt lisale.

2. Kohustada ministeeriume ja keskasutisi välja töötama ja kinnitama kütteaine erikulu normid 1947. aastaks käesoleva määruse lisas nimetatata jäänud rahvamajanduse alade ja toodanguliikide järgi.

Kütteaine erikulu kinnitatud diferentseeritud normid ettevõtete järgi ja aasta keskmiste normide jaotus kvartalite järgi ühes 1946. a. aruandlusandmete tähendamiseks esitada Eesti NSV Riiklikule Plaanikomisjonile 25. märtsiks 1947. a.

3. Kohustada ministeeriume ja keskasutisi välja töötama organisatsioonilis-tehniliste abinõude plaan 1947. aastaks kütteaine, soojus- ja elektrienergia kokkuhoiu ning ettevõtete kütterežiimi parandamise kohta, osutades erilist tähelepanu:

- a) äratöötatud soojuse kasutamisele veesoojendajate, ökonomaiserite, tööstusahjude juures rekuperaatorite, utilisatsioonkatelde ja teiste utilisatsioonseadmete rakendamise teel;
- b) uue tehnika juurutamisele kütteainete põletamisel ja soojuse kasutamisel;
- c) kütteainete jäätmete kasutamisele;
- d) energeetiliste sisseseadete koormusele;
- e) vedelkütteaine (põlevkivi-kütteõli) mitteefektiivsete pihustite asendamisele ja pihustite üleviimisele põlevkivi-kütteõli mehaanilisele pihustamisele;

- f) soojusseadmete soojusisolatsiooni olukorrale ja kõrgekvaliteetsete isolatsioonimaterjalide juurutamisele;
 - g) kütteaine kadude likvideerimisele transportimisel ja säilitamisel ettevõtete ladudes, raudteedel ja kütteaine tootmiskohtadel;
 - h) kütte-energeetikamajanduse kaadrite kvalifikatsiooni tõstmisele ja õpetamisele;
 - i) kaugkütte, turbiinide vaheauru täielikule kasutamisele ja kaugkütte edasisele juurutamisele;
 - j) ettevõtete ja üksikute agregaatide üleviimisele põlevkiviküttele;
 - k) toitevee puhastamise uute meetodite juurutamisele.
4. Ettevõtete kütterežiimi rangeima kontrolli sisseseadmise eesmärgil ja kütteainete kasutamise parandamiseks kehitada järgmine kord ehitatavate, laiendatavate ja taastatavate ettevõtete ja agregaatide kütteaine liigi kindlaksmääramisel:

- a) ettevõtete jaoks, mis tarvitavad põlevkivi-kütteõli kuni 1000 tonni aastas ja muid kütteainete liike, kütteaine liik kinnitatakse Eesti NSV Riikliku Plaanikomisjoni poolt ministeeriumide ettepanekul;
- b) ettevõtete jaoks, mis tarvitavad põlevkivi-kütteõli üle 1000 tonni aastas, kütteaine liik kinnitatakse Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt Riikliku Plaanikomisjoni ettepanekul.

Eeloleva määruse lisas on toodud kütteaine erikulu normid 1947. aastaks vabariikliku tööstuse põhialadel üksikute seal nimetatud ettevõtete kohta.

Riiklike koondiste, trustide ja teiste majanduslike organisatsioonide käibevahendite kohta.

Väljavõte Töö ja Riigikaitse Nõukogu määrusest 23. juulist 1931
(LSKK 1931, 46, 316).

Üheks suurimaks puuduseks 1930. a. krediidireformi teostamise praktikas oli majanduslike organite omade käibevahendite eritähenduse alahindamine ja erinevuste kaotamine omade ja laenatud käibevahendite kasutamise tingimustes. See viis ühelt poolt majandusorganite majanduslike

ja manööverdamisvõimete nõrgenemisele, teiselt poolt aga huvi nõrgenemisele oma töö finantstulemuste vastu (omahinna alandamine, kasumite suurendamine jne.).

Majandusliku arvelduse tugevdamiseks, käibevahendite ringlemise kiirendamiseks tootmises ja realiseerimises, majanduslike organisatsioonide ja ettevõtete manööverdamisvõimete tugevdamiseks ja oma töö finantstulemuste vastu huvi suurendamiseks, NSV Liidu RKN-i 22. märtsi 1931. a. määruse arendamiseks muudatusist krediteerimise süsteemis, krediititöö tugevdamiseks ja majandusliku arvelduse kindlustamiseks kõigis majanduslikes organeis (LSKK 1931. a. nr. 18 art. 166) — Töö ja Riigikaitse Nõukogu määrab:

1. Riiklike koondiste, trustide ja teiste majanduslike organisatsioonide ja ettevõtete omade käibevahendite suurus viia kooskõlla nende vajadusega vahendeis toorainete, tootmis- ja abimaterjalide, kütte, poolvalmissaaduste, lõpuleviimata toodete, valmistoodete ja kaupade, samuti järgnevate aastate kulutusmahutuste minimaalse tagavarade seisu tagamiseks, mis on vajalik nende tootmise, kaubandusliku ja eksploatatsiooni kava täitmiseks.

Märkus: Raudteede käibevahendid määratakse vastavuses vahenditega, mis on vajalikud nende eksploatatsiooniks ja kapitaalvahetusteks.

2. Riiklike koondiste, trustide ja teiste majanduslike organisatsioonide omad käibevahendid peab jaotatama nende koostisse kuuluvate ja majanduslikule arveldusele üleviidud tootmis-, transpordi-, kaubanduslike ettevõtete ja organisatsioonide, samuti varustamis- ja turustamisorganisatsioonide vahel, mis vahetult teostavad tootmist, varustamist, turustamist või majanduslike teenete osutamist.

Tootmiskava täitmise tagamiseks antakse koondisele õigus jätta oma korraldusse jaotamata reserv kuni 10% ni omade käibevahendite summast, mis on määratud tema ettevõtetele.

Ettevõtete vahel jaotatud käibevahendite suuruse muutmine on lubatav üksnes nende ümberjaotamise korras ühe koondise ettevõtete vahel aasta tootmis-finantsplaani kinnitamisel või selle muutmisel aasta kestusel, samuti juhul, kui ettevõtte aasta-aruandest selgub vajadus paranduste tegemiseks, mis järelduvad aruandelisest materjalist.

Üksikjuhtudel, ajutiselt vabade omade käibevahendite olemasolul ettevõttes, võib koondis kasutada neid oma teise ettevõtte jaoks, kestusega mitte üle kuu ja kohustusega tagastada vahendid ettevõttele, kellelt nad on võetud.

Vahendite ajutine äravõtmine ei tohi põhjustada antud ettevõtte täiendavat nõudmist pangakrediidile.

3. NSV Liidu Rahvamajanduse Kõrgemale Nõukogule, Põllutöö RK-le, Varustamise RK-le, Teede RK-le ja teistele NSV Liidu majanduslikele RK-dele antakse õigus:

- a) summade jaotamisel, mis on määratud omade käibevahendite aasta- ja kvartali-juurdekasvuks, jätta oma korraldusse reserv suuruses, mis ei ületa 10% jaotatavast summast;
- b) kasutada 10% piires (peale 10%, mis on näidatud p. „a“) ühe koondise käibevahendeid teise jaoks, kestusega mitte üle kuu, ja kohustusega tagastada vahendid koondisele, kellelt nad on võetud;
- c) muuta koondiste omade käibevahendite suurust aasta tootmisfinantsplaani kinnitamisel või viimase muutmisel aasta kestusel, samuti juhtumil, kui koondise aasta-aruandest selgub vajadus paranduste tegemiseks, mis järelduvad aruandelisest materjalist.

4. Riiklike koondiste, trustide ja muude majanduslike organisatsioonide omade käibevahendite vajalik juurdekasv, mis on seoses tootmise ja käibe laiendamisega, kaetakse nende oma akumulatsioonist ning assigneeringutest üle riigieelarve ja kohalike eelarvete. Omade käibevahendite täiendamise vajalik suurus ja allikad määratakse igal aastal tootmis-finantsplaani kinnitamisel. Neil juhtudel, kui koondiste omade käibevahendite suurendamine toimub oma akumulatsiooni arvel, koondis on kohustatud üksikute ettevõtete käibevahendite suurendamist teostama nende kasumist neile jäetava osa arvel.

5. Riigipank annab riiklikele ettevõtetele lühiajalist krediiti üksnes vajadusteks, mis on seoses teelolevate väärtuste finantseerimisega, hooajalise tootmisprotsessi avanseerimisega, toorainete, kütte, tootmis- ja abimaterjalide hooajaliste tagavarade kogumisega, lõpuleviimata tootmis-esemetesse mahutuste ajutise suurendamisega, valmistoodete ja kaupade hooajalise kogunemisega, samuti teisteks

ajutisteks vajadusteks, mis tulenevad tootmise käigust ja kaupade käibest.

6. Krediidid käesoleva määruse p. 5 tähendatud vajadusteks avatakse Riigipanga poolt kooskõlas NSV Liidu RKN-i määrusega 14. jaanuarist 1931. a. krediidireformi praktika parandamise abinõude kohta, (LSKK 1931. a. nr. 4, art. 52 ja nr. 20, art. 174) ja 20. märtsist 1931 — muudatustest krediteerimise süsteemis, krediiditöö tugevdamise ja majandusliku arvelduse kindlustamise kohta kindlaiks tähtaegadeks kõigis majanduslikes organeis, tagades krediidi tasumist tähtajaks kohustustega, mis laenusaaajate poolt antakse Riigipangale.

Need kohustused peavad sisaldama krediidi suuruse, selle etstarbe, väljaandmise ja tasumise tähtjad.

Laenusaaaja poolt oma kohustuste täitmata jätmisel Riigipanga vastu viimane kohaldab krediidilisi sanktsioone, mis on ette nähtud tähendatud NSVL RKN-i 22. märtsi 1931. a. määruse art. 9.

7. Kõik majanduslike organite rahalised vahendid, nii omad kui ka laenatud, laekuvad majandusliku organi arvelduskontole Riigipangas, millest majandusorgan kannab kõik kulud ja tasub kõik oma kohustused.

M ä r k u s : Võlgnevus pangale tähtajaliste krediitide alal näidatakse eri arvel.

8. Täiendavad vahendid, mis ettevõtte saab omahinna üleplaaniisest alandamisest, samuti vahendid, mis vabanevad ettevõttes vahendite käibe kiirendamise teel, jäävad tema korraldusse.

Need vahendid kuuluvad ettevõttele tema manööverdamisvõime tugevdamiseks ja operatsiooniaasta tulemuste selgumiseni ei tohi neid suunata kapitaalvahetustesse.

III. MATERJALIDEGA VARUSTAMISE PLANEERIMINE.

NSV Liidu Konstitutsiooni § 11 kohaselt: „NSV Liidu majanduslik elu määratakse ja suunatakse riikliku rahvamajandusliku plaaniga ühiskondliku rikkuse suurendamise, töötava rahva ainelise ja kultuurilise taseme järjekindla tõusu, NSV Liidu sõltumatuse kindlustamise ja ta kaitse-

võime tugevdamise huvides". Tootmisalade materjalidega varustamise õigesti korraldatud planeerimine on olulise-
maid osi rahvamajandusplaanis ja osutub majanduslike
ettevõtete juhtkonna üheks tähtsamaks ülesandeks. NSV
Liidu Ministrite Nõukogu, kinnitades rahvamajandusplaani
1947. aastaks, kinnitas ühtlasi ositatult kvartalitele 1947. a.
bilansid ja jaotuskavad:

- a) elektrienergia alal;
- b) kõvade kütteinete alal: kivisüsi, turvas, põlevkivi;
- c) naftasaaduste ja eriõlide alal: määrdeõli, autobensiin,
petrooleum ja looduslikud gaasid;
- d) mustade ja värviliste metallide alal — mustad valts-
metallid, malm, rafineeritud vask, alumiinium, soo-
muskaabel, katmata juhtmed, kaevanduskaabel;
- e) seadmete, traktorite ja autode alal;
- f) metsamaterjalide alal — tarbepuit, saematerjalid, liip-
rid;
- g) ehitusmaterjalide alal — tsement, pehme katusekate,
eterniit, aknaklaas;
- h) standardmajad;
- i) kemikaalide alal — kaustiline sooda, kaltsineeritud
sooda, superfosfaat, väävelhape, ammoniumsalpeeter,
piiritus;
- j) tehniliste kummitoodete alal — kautšuk, autokummid
ja transportlindid;
- k) tselluloosi, paberi, papi ja jõupaberist kottide alal;
- l) tööstuskaupade alal.

Selliste bilansside ja jaotuskavade koostamiseks planeerimisorganitele on vaja koguda andmed vajalike materja-
lide ja nende toodangu kohta palju üksikasjalikumal nomen-
klatuuris. Selleks iga majanduslik ettevõtte ja asutis on
kohustatud esitama oma süsteemi järgmisele kõrgemale
asutisele omad nõudmised hiljemalt 75 päeva enne planeeritava aasta algust, milles peab ka näidatud olema selle aasta iga kvartali vajadus. Nõudmist tuleb vastavalt põhjendada.

Liiduvabariikide, liiduliste ministeeriumide ja keskasu-
tiste materjalide, seadmete ja kütte vajaduse planeerimi-
seks kehtib NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõu-
kogu määrus 2. detsembrist 1938 nr. 835 (LMKK 1938, 56,
316). Seda määrust on hiljem täiendatud ja muudetud.

1) NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 29. augustist 1946 nr. 1913 (vaata Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrust 14. septembrist 1946 nr. 746) on kaotatud kvartaliplaanide koostamine ja kinnitamine; selle asemel koostatakse ja kinnitatakse aastaplaan jaotusega kvartaliteks.

2) Alates 1939. a. II kvartalist (NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrus 15. jaanuarist 1939 nr. 26) teatud materjalide jaotust ei planeeri ministriumid, nagu see oli enne, vaid Riiklik Plaanikomisjon.

3) NSV Liidu RKN-i määruse 29. augustist 1945 nr. 2139 p. 2 alusel kohaliku tööstuse toodangu seadmete ja instrumentide osas jaotab vabariikliku alluvusega ettevõtetes liiduvabariikide ministrite nõukogu, maakondade ja linnade alluvusega ettevõtetes aga, samuti töõnduskooperatsiooni artellides — 50% ulatuses vastavad täitevkomiteed, 50% ulatuses aga liiduvabariikide ministrite nõukogud.

4) Kooskõlas NSV Liidu RKN-i ja UK(b)P KK 7. jaanuari 1941 nr. 54 määrusega on kaotatud tsentraliseeritud toodangu jaotus, mis on valmistatud maakondade ja linnade alluvusega ettevõtete poolt kohalikest tooraineist või jäätmeist. See toodang jaotatakse vastavate täitevkomiteede poolt.

5) Kuni 1947. aastani, vastavalt NSVL RKN-i 21. aprilli 1939. a. nr. 527 määrusele, mõned liiduvabariiklikud ministriumid ja asutised olid liiduvabariikide varustamisel (s. o. nende vajadusi planeeris liiduvabariigi valitsus). Seoses NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 14. veebruarist 1947 nr. 284 see kord on muudetud ja need ministriumid ja asutised planeerivad nüüd oma vajadusi oma üleliiduliste ministriumide ja asutiste kaudu. Erandina on kunstide valitsus, kelle vajadusi planeerib endiselt liiduvabariik.

Nimetatud määruse 2. detsembrist 1938. a. nr. 835 juurde kuuluvad lisad ei ole praegu täiel määral kohaldatavad. Planeerimisele kuuluvate (fondeeritud) materjalide, kütteinete ja seadmete nomenklatuuri (lisa 1) on mitmel korral muudetud ja täiendatud; selles osas kehtiva nomenklatuuri saamiseks tuleb pöörduda Riikliku Plaanikomisjoni poole. Peale selle tuleb nimetatud määruse nr. 835 kohaldamisel pidada silmas NSV Liidu RKN-i määrust 22. augustist 1945 nr. 2139 masskaupade toodangu suurendamise üritustest, kus

kohalikule tööstusele on ette nähtud mõningad soodustused materjalide varumisel.

Kuna nõudmised aastase vajaduse kohta liiduvabariikide ministrite nõukogud peavad esitama 45 päeva enne planeeritava aasta algust, siis vabariigi riiklikus plaanikomisjonis need peavad olema ministeeriumidelt saadud 50 päeva, ministeeriumides peavalitsustelt 55 päeva ja peavalitsustes ettevõtetelt vähemalt 65 päeva enne planeeritava aasta algust. Arvestades saateajaga ja vajadusega neid nõudmisi kontrollida ja koondada, peavad ettevõtted oma nõudmised materjalidele, küttele ja seadmetele välja saatma oma peavalitsustele hiljemalt 75 päeva enne planeeritava aasta algust. On eriti tähtis, et nõudmised materjalidele, planeeritava aasta tootmiskava ja selle tulude-kulude bilanss (rahandusplaan) koostataks võimalikult üheaegselt.

Tavaliselt kasutavad ettevõtted oma nõudmiste esitamiseks materjalidele järgmist skeemi:

Jrk. nr.	Materjali nimetus ja missuguste toodete jaoks	Möötühk	Kulunorm ühele tootele			Toodete hulk plaani järgi	Kokku kulu (lht. 6 x lht. 7)	Loodetav jääk aasta alguseks	Planeeritav jääk aasta lõpuks	On vaja varda (6-9 + 10)
			Puhast kulu tootele	Tööt. jäät-meiks	Kokku					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Sordiraud, ümmarg. diam. (OCT.....) 1. Toote A jaoks 2. Toote B jaoks 3. Toote C jaoks jne.									
	Kokku									
2	Raudplekk, paks mm (OCT...) 1. Toote B jaoks 2. Toote D jaoks jne. 5. Hoonete remondiks									
	Kokku									
	jne.									

Tegelikult on vaja veel näidata eraldi, s. o. kokku võtta vajaduste liikide järgi ja jaotada kvartalitele varumisele kuuluv summa.

Materjalide jaotamise süsteemis on olemas järgmised moodused: tsentraliseeritud ja detsentraliseeritud jaotus (varustamine). Kuigi praegu on domineeriv varustamine tsentraliseeritud korras, siiski, vastavalt defitsiitsete materjalide tootmise laiendamisele, need materjalid lülitatakse järk-järgult välja rangest tsentraliseeritud varustamisest, asendades seda lihtsama, detsentraliseeritud varustamisega. Tsentraliseeritud varustamise (jaotamise) kord jaguneb omakorda kahte liiki a) materjalide fondeerimine ja b) materjalide kontingentimine. Fondeerimise korras jaotab materjale NSV Liidu Valitsus NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni ettepanekul. Kontingentimise korras jaotab materjale vastav ministeerium, kes juhib antud tooraine või materjali tootmist. Fondeeritud materjalid on tähtsamad ja defitsiitsemad, kuna kontingentimisele kuuluvad vähem-defitsiitsed materjalid. Milline materjal missuguses korras planeeritakse, määrab NSV Liidu Valitsus. Antud ministeeriumile eraldatud materjalide fondid ja kontingendid on pealepingu aineks tarbija-ministeeriumi varustamispeavalitsuse ja tootja-ministeeriumi turustuspeavalitsuse vahel. Teatud eranditega sõlmitakse eraldatud fondi alusel tarbija-ettevõtte ja tootja-ettevõtte vahel otsene leping, milles konkretiseeritakse tehingut pealepingus ettenähtud tingimuste kohaselt. Musta Metallurgia Ministeeriumi põhitoodete kohta kehtivad sel alal erandid.

Detsentraliseeritud varustamine materjalidega toimub vastavale turustusorganile eraldatud nimeta kontingendi piires. Selle kontingendi jaotamist turustusorgan kooskõlastab kohaliku plaanikomisjoniga. Mõnel juhul jaotatakse fondeeritud materjale ka detsentraliseeritud korras, peamiselt siis, kui antud territoriaalses rajoonis asub palju mingi materjali väiksemaid tarbijaid, kes vajavad seda abimaterjalina.

Materjalide ja kaupade suunamist teostatakse kas:

- a) transiit-varustamise (transiit-operatsioon) korras, s. o. kaup suunatakse vahetult tarbija-ettevõtte lattu, läbi-mata varustamis- või turustamisorganite ladusid, ja
- b) laovarustamise korras (lao-operatsioon), kus kaup läbib alul varustamis- (või turustamis-) organi lao ja juba

sealt see kaup ostetakse ning saadakse tarbija-ettevõtte poolt.

Rahvamajanduslikult on üldiselt eelistatav transiitoperatsioon, kuid väikeste saadetiste transportimise tingimused ja mitmekesisus vajalikes materjalides (eriti käsitööriistade osas) dikteerib mõnel juhul lao-operatsiooni vormi.

Materjalide, seadmete ja kütteainega varustamise aasta- ja kvartalibilansside ja -plaanide koostamise ning kinnitamise korra kohta.

NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrus
2. detsembrist 1938 nr. 835 (LMKK 1938, 56, 316).

NSV Liidu RKN-i juures asuv majandusnõukogu määrab:

Kinnitada materjalide, seadmete ja kütteainega varustamise aasta- ja kvartalibilansside ja -plaanide koostamiseks ning kinnitamiseks järgmine kord:

1. NSV Liidu RKN-i juures asuv Riiklik Plaanikomisjon ühiselt Masinaehituse Rahvakomissariaadi ja Rasketööstuse Rahvakomissariaadiga ning teiste tootmisalaste rahvakomissariatide kaastegevusel koostab ja esitab Majandusnõukogule kinnitamiseks rahvamajanduse varustamise aastabilansid ja -plaanid juuresolevas nomenklatuuris märgitud materjalidele, seadmetele ja kütteainele.

Kvartali varustamisbilansid ja -plaanid sama nomenklatuuri alusel koostavad ja esitavad Majandusnõukogule kinnitamiseks need tootmisalased rahvakomissariaadid, kes antud materjali, seadme või kütuse tootmisel omavad juhtivat osatähtsust (näiteks Rasketööstuse RK — metalli alal, NSVL Metsatööstuse RK — metsa alal, Masinaehituse RK — metallitreimispinkide, aurujõuseadmete alal jne.).

NSV Liidu Riiklik Plaanikomisjon avaldab Majandusnõukogule oma seisukoha rahvakomissariatide poolt esitatud kvartali varustamisbilansside ja -plaanide kohta.

2. Varustamisplaanides eraldatakse iseseisvad materjalide ja seadmete fondid lahus tootlikeks vajadusiks ja kapi- taalehitusteks rahvakomissariatidele ja organisatsioonidele, missugused fondid on märgitud lisas 2, kütteainete

fondid aga rahvakomissariaatidele ja organisatsioonidele, mis on märgitud lisas 3.

Rasketööstuse RK, Metsatööstuse RK, Riigikaitse Tööstuse RK, Masinaehituse Tööstuse RK, Siseasjade RK, Laagrite Peavalitsuse, liiduvabariikide kohaliku tööstuse rahvakomissariaatide ja tõendusliku kooperasiiooni fondides tootmis-ekspluatatsiooniliseks vajadusiks näidatakse eraldi materjalide tarvidus laiatarbelise masskauba esemete tootmiseks.

Materjalide, seadmete ja kütteainete fondid lisas 4 märgitud keskasutistele kinnitatakse Majandusnõukogu poolt üldkokkuvõttena.

Aasta- ja kvartalifondide jaotust keskasutistele teostavad hankijad rahvakomissariaadid.

3. Rahvakomissariaadid, liiduvabariikide RKN-id ja teised tarbivad organisatsioonid esitavad oma aastased nõudmised neile vajalikele materjalidele, seadmetele ja kütteainetele NSVL RKN-i juures asuvalle Majandusnõukogule, NSVL Riiklikule Plaanikomisjonile ja vastavale hankivale rahvakomissariaadile, kvartaalsed nõudmised aga — NSVL Riiklikule Plaanikomisjonile ja rahvakomissariaadile, kes planeerib materjalide, seadmete ja kütteainete antud liiki.

Aastased ja kvartaalsed nõudmised rahvakomissariaatide, liiduvabariikide RKN-ide ja tarbijate organisatsioonide poolt esitatakse määratud vormis 45 päeva jooksul enne planeeritava aasta- või kvartali algust.

Samaks tähtjaks esitavad hankivad rahvakomissariaadid ja organisatsioonid, kes toodavad materjale, seadmeid ja kütteaineid, Majandusnõukogule, NSVL Riiklikule Plaanikomisjonile ja rahvakomissariaadile, kes planeerib antud toodangu liiki, andmed oma toodangu suurusest ja teistest ressurssidest.

4. NSVL Riiklik Plaanikomisjon esitab Majandusnõukogule kinnitamiseks rahvamajanduse materjalidega, seadmetega ja kütteainetega varustamise aastabilansid ja -plaanid, planeerivad rahvakomissariaadid aga — kvartaliplaanid ja -bilansid, hiljemalt 30 päeva enne planeeritava aasta või kvartali algust.

5. Materjalide ja seadmete hankimiseks kvartaliorderite arvel antud orderite (narjadide) annulleerimine on keelatud. Need orderid on kehtivad kuni aasta lõpuni.

Kvartali varustamisplaanides ettenähtud materjalid ja seadmed, mis antud kvartali jooksul jäid hankimata, kuuluvad hankimisele järgmises kvartalis, milleks jaotamisele kuuluvaist ressurssidest reserveeritakse vajalik hulk materjale ja seadmeid möödunud kvartalite puudujääkide katteks; seejuures jäävad jösse lepingujärgsed sanktsioonid hanke tähtaja rikkumise eest.

6. Hankijad rahvakomissariaadid ja organisatsioonid on kohustatud pidama süstemaatilist operatiivarvestust materjalidega, seadmetega ja kütteainetega varustamise plaanide täitmise kohta ja igakuuliselt, hiljemalt aruandekuule järgneva kuu 17. päevaks, esitama aruandelised andmed Majandusnõukogule, NSVL Riiklikule Plaanikomisjonile ja rahvakomissariaadile, kes kvartaliti planeerib antud liigi toodangut. Esitatavais aruannetes näidatakse eraldi seadmete hulk, mis jäi tarbijatele väljastamata mittekomplektsuse tõttu.

7. Varustamist materjalidega ja seadmetega, mis ei ole märgitud lisas 1, teostatakse vahetult tootjate rahvakomissariaatide poolt. Nende materjalide ja seadmete tähtsamate liikide alal kinnitatakse varustamisplaanid rahvakomissariaatide kolleegiumide poolt nende järgneva esitamisega Majandusnõukogule ja NSVL Riiklikule Plaanikomisjonile.

8. Rahvakomissariaatide, liiduvabariikide RKN-ide ja teiste tarbivate organisatsioonide nõudmised peavad olema koostatud ranges kooskõlas kapitaalehituse ja tootmise plaaniga ja tõestatud põhjendatud materjali kulunormidega toote ühikule, seadmete alal aga vastavate tehnilis-majanduslike arvutustega, näidates demonteerimisele kuuluvate aurukatelde, turbiinide, lokomobiilide, diislite, metallilõikamise tööpinkide ja metallipressimisseadmete hulga iga peavalitsuse kohta eraldi; nõudmistele kateldele, lokomobiilidele, diislitele, turbiinidele, suurpressidele ja kraanadele organisatsioonid-tarbijad lisandavad tiitelnimestikud.

9. Rahvakomissariaatide, liiduvabariikide RKN-ide ja teiste organisatsioonide nõudmistesse võetakse sisse fondeeritava toodangu vajadus:

- a) üleliiduliste rahvakomissariaatide poolt — kõikide nende süsteemi kuuluvate ettevõtete ja organisatsioonide vajadus;
- b) liiduvabariiklike rahvakomissariaatide poolt — NSVL Kergetööstuse RK, NSVL Toiduainete Tööstuse RK,

NSVL Metsatööstuse RK, NSVL Sovhooside RK, NSVL Kaubanduse RK, NSVL Tervishoiu RK, NSVL Põllutöö RK ja NSVL Rahanduse RK — kõikide neile vahetult alluvate ettevõtete vajadus, samuti ettevõtete ja organisatsioonide vajadus, mis alluvad samanimelistele vabariiklikele rahvakomissariaatidele, näidates eraldi iga vabariikliku rahvakomissariaadi vajaduse;

- c) liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogude poolt — kõikide vabariiklike rahvakomissariaatide ja neile alluvate vabariikliku ja kohaliku majanduse, kultuur-olustikulise ja elamu-kommunaalehituse ning kohalike asutiste ja keskorganisatsioonide vajadus;
- d) linnade poolt (mis on märgitud lisades 2 ja 3) — vahetult linna nõukogudele alluvate ettevõtete, asutiste ja ehituste vajadus fondeeritava toodangu järele.

10. Nõudmised materjal-tehnilise varustuse ja seadmete, samuti andmed ressursside kohta esitatakse allakirjutatult rahvakomissari või liiduvabariigi RKN-i esimehe poolt.

Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise ürituste kohta.

Väljavõte NSVL RKN-i ja UK(b)P KK määrusest
7. jaanuarist 1941 nr. 54.

1. Kaotada kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu ja kasutamise kehtiv tsentraliseeritud planeerimine, kui takistav kohaliku tööstuse arendamist ja tekitav mitteratsionaalseid oblastitevahelisi kaupade vedusid.

Määrata 1941. a. jaanuarist järgmine kord kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni toodangu planeerimiseks ja jaotamiseks:

- a) rajooni ja oblasti tööstuse ettevõtete kogu toodang, mis toodetakse jäätmeist ja kohalikust toorainest, jääb täielikult, riiklikust mittedefitsiitsest toorainest toodetav aga — 50% (loetelu järgi, mida kinnitab NSV Liidu RKN-i juures asuv Majandusnõukogu) rajooni, oblasti (krai), vabariigi korraldusse;
- b) rajooni-alluvusega ettevõtetes toodangu tootmise ja

kasutamise plaan kinnitatakse rajooni (linna) täitevkomiteede poolt oblasti (krai) tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteede, liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude ülesannete alusel;

- c) tootmisplaanid toodangule (assortimendis), mida toodavad oblastilise alluvusega ja tööndusliku koöperatsiooni ettevõtted, kinnitatakse oblasti (krai) tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteede ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude poolt liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogude ülesannete alusel.

Aasta ja kvartalite majandusplaanidest.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 14. septembrist 1946 nr. 746.

Kooskõlas NSVL Ministrite Nõukogu määrusega 29. augustist 1946. a. nr. 1913, et tugevdada ja paremaks muuta ettevõtete juhtimist ministriumide ja keskasutiste poolt riiklike plaanide täitmisel ning samuti et tugevdada ENSV Riikliku Plaanikomisjoni tähelepanu rahvamajanduses riiklike plaanide täitmise kontrollimise ja disproportsioonidest hoidumise alal — Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrab:

1. Määrata, et alates 1947. aastast Eesti NSV Ministrite Nõukogu vaatab läbi ja kinnitab kehastatud korras ENSV Riikliku Plaanikomisjoni, ministriumide ja keskasutiste ettepanekul rahvamajanduse aastaplaani ja eelarve ning samuti aastabilansid ning materjalifondide ja koöpereeritud hangete plaanid, nähes neis ette aastaplaani põhinäitajate jaotuse kvartalite järgi.

Rahvamajanduse aastaplaani ning samuti bilansside ja jaotusplaanide põhjal Eesti NSV Ministrite Nõukogu vaatab läbi ja kinnitab ühtlasi majanduse aastaplaanid koos materiaalse kindlustusega üksikute ministriumide järgi, kelle suhtes ENSV Ministrite Nõukogu seda peab vajalikuks.

2. Aastaplaanide kõrval kindlaks määrata veoplaan jaotusega kuude järgi ning toidukaupade jaotusplaanid koostamine ja kinnitamine kvartalite järgi.

3. Kohustada ENSV Riiklikku Plaanikomisjoni, ministree-

riume ja keskasutisi samaaegselt majanduslike aastaplaanidega esitama Eesti NSV Ministrite Nõukogule:

- a) ettepanekuid tootmises üksikute majandusalade vahel ilmnenud disproportsioonide ning „kitsaskohtade“ kõrvaldamiseks;
- b) elektrienergia, kütte, metalli ja põhimaterjalide tarbimismahus tootmises ja ehitustööstuses, ENSV Riikliku Plaanikomisjoni poolt kindlaks määratud loetelu kohaselt.

4. Määrata, et materjalifondid, mis on eraldatud ministriumidele ja keskasutistele, kehtivad kogu aasta, kuna vähemlaadimised ja realiseerimata fondid ühes kvartalis täidetakse hankijate poolt järgnevas kvartalis.

5. Määrata aastaplaani projektide esitamiseks järgmine kord:

- a) maakondade ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteed esitavad ENSV Ministrite Nõukogule ja ENSV Riiklikule Plaanikomisjonile majanduslike aastaplaanide projektid nende alluvuses oleva majanduse kohta 1. oktoobriks;
- b) Eesti NSV ministriumid ja keskasutised esitavad ENSV Ministrite Nõukogule ja ENSV Riiklikule Plaanikomisjonile majanduslike aastaplaanide projektid 10. oktoobriks;
- c) ENSV Riiklik Plaanikomisjon esitab aastaplaanide projektid pärast nende läbivaatamist ministriumidega Eesti NSV Ministrite Nõukogule 1. novembriks.

6. Määrata, et aastaplaanide kõrval jaotusega kvartalite järgi kõigile ettevõttele peab määratama majanduslikud kuuplaanid kvartalite viisi.

Määrata järgmine majanduslike kuuplaanide töötlemise kord:

- a) ENSV Riiklik Plaanikomisjon esitab igas kvartalis 13 päeva enne kvartali algust Eesti NSV Ministrite Nõukogule kinnitamiseks majanduslike kuuplaanide projektid ministriumide, maakondade ja vabariikliku alluvusega linnade järgi, kusjuures vastava ministriumi ja maakonna (linna) kuuplaanide summa ei tohi olla vähem riiklikest kvartaliplaanidest, mis on kinnitatud ENSV Ministrite Nõukogu poolt koos aastaplaaniga;

b) ENSV Ministrite Nõukogu poolt ministeeriumide ja maakondade (linnade) kinnitatud plaanide alusel kinnitavad ministeeriumid ja maakondade (linnade) täitevkomiteed enne kvartali algust kuulised tootmisülesanded ettevõttele.

Määrata, et ENSV ministritel ja maakondade (linnade) täitevkomiteedel on õigus anda alluvaile ettevõttele kuulisi tootmisülesandeid, millede summa võib ületada toodangu riiklikku kvartali tootmisplaani kuni 10%, kuid mitte enam.

Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise üritustest kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide koöperatsiooni ettevõtetes.

Väljavõte NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrusest
22. augustist 1945 nr. 2139.

Elanikkonna jaoks mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise sihil kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide koöperatsiooni ettevõtetes, NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrab:

2. Määrata, et alates 1945. a. IV kvartalist kõigist seadmetest ja käsitööriistadest, mis on toodetud oblasti- ja rajoonialluvusega kohaliku tööstuse ettevõtetes ning tööndusliku ja invaliidide koöperatsiooni artellides, 50% jäetakse oblasti (krai) täitevkomiteede, autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteede korraldusse, millest käsitööriistad suunatakse kaubandusvõrgu kaudu müügiks elanikkonnale, ülejäänud 50%, samuti seadmed ja käsitööriistad, mis toodetakse vabariikliku alluvusega ettevõtetes, jaotatakse liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogude poolt.

Panna ette NSV Liidu Riiklikule Plaanikomisjonile materjalide ja seadmete jaotuse bilansside ja plaanide koostamisel rangelt juhinduda käesolevas punktis ettenähtud korraldust seadmete ja käsitööriistade kasutamisel, mis on toodetud kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide koöperatsiooni ettevõtetes.

3. Lubada liidulistele ja liiduvabariikide rahvakomissari-

del, kokkuleppel NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoniga, üle anda rakendamata seadmed, mida ei saa kasutada nende ettevõtetes, oblasti (krai) täitevkomiteede, autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteede korraldusse, nende ära kasutamiseks kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtetes mass-tarbekaupade toodangu suurendamiseks.

4. Kohustada Tööpingitööstuse RK-d, Rasketööstuse RK-d, Miinipildujate Relvastuse RK-d osutama tehnilist abi tootmis-seadmete ja käsitööriistade tootmise rakendamisel kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni tehastes.

5. Kohustada liidulise ja liiduvabariikliku tööstuse ettevõtete direktoreid kõik jäätmed, mis on kõlblikud mass-tarbekaupade tootmiseks (välja arvatud osa jäätmeist, mis kasutatakse rahvakomissariaatide poolt kinnitatud plaani piires omas toodangus, metallurgiatehaste väärtusliku metalli jäätmed, värviliste metallide murd ja jäätmed, kangaste kaaljäägid ja kõikide liikide naha ja selle poolvabrikaatide tükid üle 15 ruutdetsim.) üle andma kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtetele juhiste järgi, mis on antud oblastijaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude, oblasti (krai) täitevkomiteede ja vabariiklike alluvusega linnade täitevkomiteede poolt.

6. Lubada liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogudele moodustada riiklike plaanikomisjonide koosseisus arenenud tööstusega oblastijaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude, oblasti (krai-) ning vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteede juures grupid käesoleva määruse p. 5 tähendatud liidulise ja liiduvabariikliku tööstuse jäätmete arvestamiseks ja jaotamiseks.

Keelata rahvakomissariaatidele ja nende ettevõtetele välja vedada teistesse oblastitesse ja vabariikidesse jäätmeid, mida arvestatakse ja jaotatakse oblastijaotuseta vabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude, oblasti (krai) täitevkomiteede ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteede poolt, kooskõlastamata viimastega, välja arvatud metallijäätmed, kangaste kaaljäägid ja lõimede jätkud.

9. Lubada liidulise ja liiduvabariikliku tööstuse ettevõtete valmistada oma tootmise jäätmeist poolfabrikaate (detaile majapidamisesemetele, terariiste, lukke jne.) kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni ettevõtetele, õigusega saada tagasi 50% valmissaadusist nende müügiks oma tööliste varustamise osakondades.

10. Kohustada liidulise ja liiduvabariikliku tööstuse ettevõtete direktoreid vastavate rahvakomissariaatide loal oma põhiprogrammi kahjustamata vastu võtma oblastijaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomissariide nõukogudelt, oblasti (krai) täitevkomiteedelt ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteedelt tellimusi tekstiiltööstuse seadmete tagavaraosade ja detailide valmistamiseks, seadmete üksikdetailide töötlemiseks kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni ettevõtetele, samuti stampide ja seadiste valmistamiseks, mis on vajalikud uute mass-tarbetoote tootmise rakendamiseks.

11. Lubada kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni ettevõtetele, samuti liiduvabariikide kohaliku tööstuse RK, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni keskuste jaotusbaasidele masinaehituse, metallitöötlemise ja metallurgia tehastes, samuti Musta Metallurgia RK korduva töötlemise ja Metalliturustuse Peavalitsuse baasides teostada metallmurru ja -jätmete valikut, mis on kõlblikud mass-tarbekaupade tootmiseks.

Valitud metallmurru ja -jätmeid eraldatud fondide arvele ei kanta.

12. Määrata, et liiduvabariikide kohaliku tööstuse rahvakomissariaatide, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni keskuste ning ettevõtete poolt väljavalitud metallmurd ja metalljätmed arvestatakse Musta Metallurgia RK Mustade Metallide Taas-töötlemise Peavalitsusele mustade metallide murru äraandmise plaani.

13. Lubada liiduvabariikide kohaliku tööstuse RK, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni keskuste jaotusbaasidele väljavalitud metallmurd ja -jätmed üle anda oma süsteemi ettevõtetele, millel ei ole küllaldases koguses metalli mass-tarbekaupade tootmiseks, kokkuleppel Metalliturustamise Peavalitsuse ja tema kohalike organitega, kui nimetatud metalljätmete üleandmine on seotud raudtee vedudega.

14. Määrata, et 75% metallist ja valtsmetallist, mis lastakse välja kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperasiiooni ettevõtete poolt, kasutatakse liiduvabariikide RKN-ide poolt kohaliku tööstuse, tööndusliku kooperasiiooni ja elamukommunaalmajanduse vajadusteks ega arvata metalli tsentraliseeritud jaotamise plaani katteks.

15.

Lubada liiduvabariikide RKN-idele mass-tarbekaupade tootmiseks kasutada eraldatud fondidele lisaks puuvilla lõime ja linakiudu, mida valmistatakse kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni uuelt-organiseeritud ettevõtetes.

16. Laiendada kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni varujatele utili ja tööstusettevõtete tootmise jäätmete varumisel asutistes ja ettevõtetes tingimused, mis on kehitatud NSVL Kergetööstuse RK Liidu-utiili kohta.

17. Lubada liiduvabariikide kohaliku tööstuse RK-dele, töönduslike ja invaliidide kooperasiiooni keskustele kasutada iga liiki kummiutiili, mis on varutud oma süsteemi ettevõtete poolt, naha aseainete tootmiseks.

18. Määrata, et kogu toorainete kogus (kondid, sarved, kabjad), mis on varutud tarbijate kooperasiiooni ettevõtete ja NSVL Kergetööstuse RK Liidu-utiili poolt (välja arvatud osa neist tooraineist, mis suunatakse liidulise alluvusega ettevõtete vajaduste katteks selles), ja 50% linakiu jäätmest (lühike kiud) läheb liiduvabariikide RKN-ide korraldusse töötlemiseks kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni ettevõtetes.

19. Määrata, et kogu puit, mis varutakse kohaliku tööstuse, tööndusliku kooperasiiooni ja invaliidide kooperasiiooni ettevõtete poolt, jääb täielikult nende ettevõtete korraldusse.

20. Vabastada rajooni (linna) toidukombinaadid, kohaliku tööstuse ettevõtted, samuti tööndusliku ja invaliidide kooperasiiooni toitusartellid teraviljakultuuride ja loomasaaduste andmisest riigile, kui nende toodang kasutatakse tootmiseks tööstusliku töötlemise toorainena.

Toodang, mis on valmistatud sellisest toorainest (teravili, liha, vill jne.) ja mis kuulub andmiseks riigile kohaliku tööstuse ettevõtte või tööndusliku kooperasiiooni ja invaliidide

kooperatsiooni artellide poolt, jaotatakse riikliku varustamisplaani kohaselt.

21. Kohustada oblasti, krai ja linna täitevkomiteesid kindlalt rajooni (linna) toidukombinaatidele, töendusliku ja invaliidide kooperatsiooni tootlusartellidele ning rajooni (linna) tööstuskombinaatidele maatükid kasutamiseks vähemalt 10 aastaks.

IV. VARUSTUSLEPINGUD.

Varustusleping nõukogude majanduslikus süsteemis konkretiseerib kahe majandusliku süsteemi, ressoori või ettevõtte vahelisi vahekordi, mis järelduvad kinnitatud rahvamajanduslikust plaanist ja peavad tagama selle plaani täitmist. On olemas kaks lepingute liiki: üldised (generaal-) ja lokaallepingud. Üldine (generaal-) leping sõlmitakse kaubamuretseja (-hankija) keskuse (peavalitsus, ministeerium) ja kaubatarbija keskuse (peavalitsus, ministeerium) vahel. Sellise lepingu alusel üks keskus kohustub varustama teatud materjalidega määratud hulgal kõiki ettevõtteid, mis kuuluvad teise keskuse (tarbija-keskuse) süsteemi. Generaalleping sisaldab üldtingimused (mihus, hind, assortiment jm.).

Üldise (generaal-) lepingu alusel kõik ettevõtted-ostjad sõlmivad lokaalsed (tavaliselt otsesed) lepingud vahetult ettevõttega-kaubamuretsejaga (müüjaga). Otsene leping peab sisaldama järgmisi põhitingimusi:

1. Materjalide, toodete, seadmete jne. kogus ja assortiment. Kogus tuleb lepingus ette näha täpselt vastavuses tarbiva ettevõtte tootmisplaaniga ja vajalike materjalide spetsifikatsiooniga liikide, tüüpide, sortide, markide jne. järgi.

2. Lepingu täitmise tähtajad; need tähtajad peavad olema täpsed ja kindlad iga materjali ja selle iga sordi, tüübi, liigi margi jne. kohta.

3. Hangitava materjali mihus (omadus) kaupade ja materjalide puhul, milledele on määratud üleliiduline standard (obštšesojusnõi standart, OST); see standard tuleb lepingus märkida. Teiste materjalide kohta lisatakse juurde üksikasjalikud tehnilised tingimused ja võimaluse korral materjali või toote mall.

4. Väljalaskehind, millega materjal müüakse, täpses vastavuses hinnakirjaga, määratud juurdehindlustega jne. Samuti tuleb märkida arvelduste kord ja vorm (aktsept, inkasso või akreditiiv).

5. Sanktsioonid (trahvid, viivised jm.), mis määravad mõlemate poolte materiaalse vastutuse mõnede lepingu tingimuste täitmatajätmise eest.

Lepingute sõlmimise kohustusest ning vastutusest lepinguliste tellimuste ja hangete täitmatajätmise eest rahvamajanduse ühiskonnastatud sektoris.

NSV Liidu KTK ja RKN-i määrus 18. veebruarist 1931. a. nr. 57/131
(LSKK 1931, 10, 109).

Selleks, et tagada rahvamajandusplaanide täitmist, tuleb taotleda lepingute täpset ja õigeaegset täitmist tellimuste ja hangete alal tööstuse, transpordi, põllumajanduse ja muude rahvamajandusharude jaoks. Tuleb pidada otsustavat võitlust lepingulise distsipliini rikkumistega, mis tähendab tegelikult ebaperemehelikkust, sotsialistliku ehitustöö tempode nurjumist ning mõnikord isegi kahjurlikkust. Lähtudes sellest NSV Liidu Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu määravad:

Kohustada majandusorganeid vormistama oma tellimusi ja hankeid kirjalike lepingute sõlmimisega.

2. Juhul, kui majandusorganid ei täida või täidavad ebaõigelt enda peale lepingutega võetud kohustusi tellimuste ja hangete alal riikliku tööstuse, transpordi, põllumajanduse ühiskonnastatud sektori kui ka ühiskonnastatud rahvamajanduse teiste harude jaoks, võetakse tehaste direktorid ja teised antud tellimuse või hanke täitmise eest vastutavad ametiisikud vastutusele, kui ametialase kuriteo eest.

Lepingu täitmisest ühekülgse loobumise keelu kohta.

Väljavõte NSVL RKN-i määrusest 19. detsembrist 1933. a.
(LSKK 1933, 73, 445).

22. Kategooriliselt on keelatud ühekülgne loobumine lepingu täitmisest või lepingu tingimuste ühekülgne muutmine.

Erandjuhtudel on lepingu tühistamine ja muutmine lubatud:

- a) keskasutise või kooperatiivse keskuse juhataja korraldusel — kui leping on sõlmitud organite vahel, kes temale alluvad;
- b) Töö ja Kaitse Nõukogu määramisel — kui leping on sõlmitud eri keskasutiste organite vahel, kusjuures kas või üks pool on üleliidulise tähtsusega ettevõtte või organisatsioon;
- c) liiduvabariikide seadusandlusega kehitatud korras — kui mõlemad pooled on vabariikliku või kohaliku tähtsusega asutised või ettevõtted.

Märkus: Igast lepingu muutmisest peab pool, kellele on saanud teatavaks valitsuse või keskasutise otsus selle kohta, teist poolt sellest viivitamata informeerima.

Hanke põhitingimuste kooskõlastamise, lepingute sõlmimise ja lepingueelsete vaidluste läbivaatamise korra kohta.

NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraaži
9. detsembri 1940. a. juhend GA/28.

I.

1. Hanke põhitingimused koostavad tootvad rahvakomisariaadid, keskasutised ja kooperatiivsed keskused neile alluvate ettevõtete poolt valmistatava masstoodangu tähtsamate toodete liikide kohta.

Hanke põhitingimused peavad üldreeglina olema ühtsed vastava toodangu kõigi ostjate jaoks.

2. Põhitingimustega reguleeritakse vastava toodangu hankimise tähtsamad küsimused, mis nõuavad ühesugust

lahendamist kõigi hankijate ja tarbijate suhtes, ja nimelt:

- a) hankeeseme hulga ja sortimendi kooskõlastamise kord;
- b) spetsifikatsioonide ja saatelehtede esitamise tähtajad;
- c) tingimused, mis tagavad kõrgekvaliteetse ja komplektse toodangu hankimist, mis vastab täielikult kohuslikele standardidele;
- d) kauba vastuvõtmise ja üleandmise kord kauba mihuse seisukohalt;
- e) kauba vastuvõtmise kord koguse seisukohalt;
- f) hinnad ja nende kohaldamise kord;
- g) arveldustingimused;
- h) lepinguliste sanktsioonide kasutamishuhud ja sanktsioonide ulatus;
- i) tarvilikel juhtudel — tähtsamad tingimused taara ja pakendi kohta.

Kauba hankimise tingimused, mis väljendavad suhete iseärasusi konkreetsete hankijate ja konkreetsete ostjate vahel, kooskõlastatakse lepingute sõlmimisel.

Hanke põhitingimused lisandatakse igale lepingule, mis sõlmitakse nende põhitingimuste alusel.

3. Rahvakomissariaatide-hankijate poolt väljatöötatud hanke põhitingimuste kavad kooskõlastatakse rahvakomissariaatidega, keskasutistega ja kooperatiivsete keskustega — vastava toodangu põhitarbijatega.

Hanke põhitingimuste kavad tuleb saata rahvakomissariaatidele, keskasutistele ja kooperatiivsetele keskustele — põhitarbijatele — kooskõlastamiseks vähemalt üks kuu enne käesoleva juhendi § 8 ettenähtud tähtaega.

4. Rahvakomissariaadid, keskasutised ja kooperatiivsed keskused — tarbijad on kohustatud hiljemalt kümne päeva jooksul, arvates hanke põhitingimuste kava kättesaamise päevast, kas andma kava suhtes nõusolek või saatma selle kohta oma vastuväited või märkused.

Vastuväitest mitteteatamist käsitatakse kui nõusolekut esitatud kavaga.

5. Rahvakomissariaadi-hankija ja rahvakomissariaatide- (keskasutiste-) tarbijate vahel kokkuleppe mittedaavutamisel märgitakse lahkarvamused erilisse protokollis ja esitatakse otsustamiseks vastavale riikliku arbitraaži organile.

Kõik hanke põhitingimuste kooskõlastamisel reguleeri-

mata jäetud vaided tuleb esitada otsustamiseks riiklikule arbitraažile vähemalt 10 päeva enne käesoleva juhendi § 8 ettenähtud tähtaega.

6. Vaided põhitingimuste kohta otsustab NSVL RKN-i juures asuv Riiklik Arbitraaž, välja arvatud ühe ja sama vabariigi rahvakomissariaatide vahel tekkinud vaided. Need vaided vaatab läbi vastava vabariigi RKN-i juures asuv riiklik arbitraaž.

Põhitingimuste alal tekkinud vaiete otsustamine ja tehtud otsuste peale edasikaebamine toimub käesoleva juhendi § 10—11 ja 18—24 lepingueelsete vaiete jaoks määratud korras.

7. Hanke põhitingimuste alal tekkinud vaided peab riiklik arbitraaž läbi vaatama hiljemalt viie päeva jooksul, arvates nende saabumiste päevast. Riikliku arbitraaži istungi protokoll tuleb laiali saata hiljemalt 48 tunni jooksul pärast vaide otsustamist.

8. Tähtaeg hanke põhitingimuste laialisaatmiseks kohtadele, käsitamiseks kohalikele organisatsioonidele ja ettevõtetele, määratakse kindlaks NSVL RKN-i määrusega. Selle tähtaja jooksul tuleb kohtadele laiali saata kõik põhitingimused, sealhulgas ka need, millede suhtes vaided otsustas riiklik arbitraaž. Kohtadele laialisaadetavates põhitingimustes peab olema näidatud, missuguste rahvakomissariatide-tarbijatega nad on kooskõlastatud.

II.

9. Lepingute sõlmimisel juhinduvad organisatsioonid, ettevõtted ja ehitused järgmiste eeskirjadega:

a) Lepingu kava koostamine ja selle kätteandmine kontrahendile on hankija või töö-ettevõtja ülesandeks.

Lepingu kava saadetakse hankija (töö-ettevõtja) poolt oma kontrahendile kahes eksemplaris. Mõlemad eksemplarid peavad kandma hankija (töö-ettevõtja) allkirja.

Lepingukavade saatmine hankija (töö-ettevõtja) poolt peab olema lõpule viidud hiljemalt 25 päeva enne NSVL RKN-i poolt vastavate lepingute sõlmimiseks määratud lõpptähtpäeva.

b) Ostja (tellija) kirjutab alla lepingu ja saadab selle

hankijale (töö-ettevõtjale) tagasi hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates selle saamisest.

Lahkarvamuste korral koostab ostja (tellija) sama kümnepäevase tähtaja jooksul nende lahkarvamuste protokoll ja saadab selle hankijale koos allakirjutatud lepinguga.

Lahkarvamuste protokollile võib alla kirjutada ainult ettevõtte või organisatsiooni juhatuse või isik, kes on varustatud lepingu sõlmimiseks kirjaliku volitusega. Lahkarvamuste olemasolu ja nende lahkarvamuste protokoll koostamine ei peata lepingu allakirjutamist ostja (tellija) poolt, kes märgib enne oma allkirja, et lepingule on lisandatud lahkarvamuste protokoll.

- c) Leping saamisega koos lahkarvamuste protokolliga on hankija (töö-ettevõtja) kohustatud hiljemalt 10 päeva jooksul reguleerima ostjaga (tellijaga) kõik lahkarvamused lepingu kohta ning kokkuleppe mittesaavutamisel esitama vaide sama tähtaja jooksul otsustamiseks vastavale arbitraažile.

Kui hankija (töö-ettevõtja) ei esita nimetatud kümnepäevase tähtaja jooksul lepingu alal reguleerimata jäänud lahkarvamusi arbitraažile otsustamiseks, loetakse ostja (tellija) poolt lepingu kohta esitatud parandused hankija (töö-ettevõtja) poolt vastuvõetuks.

10. Lepingueelseid vaideid on lubatud algatada ja arbitraažile esitada ainult olulistest küsimustest juhul, kui neid küsimusi ei ole võimalik lahendada kooskõlastamise teel majandusorganite juhatajate vahel.

III.

11. Lepingueelsed vaided eri ametkondade asutiste, organisatsioonide ja ettevõtete vahel kuuluvad lahendamisele riikliku arbitraaži poolt, välja arvatud lepingueelsed vaided küsimuste alal, millede lahendamine kuulub vastavate riigivõimuorganite või riigi valitsemisorganite kompetentsi (eriti toodangu hulga, sortimendi ja hankimise tähtaegade määramise, tööde mahu ja teostamistähtaegade määramise ning hindade ja tehniliste tingimuste määramise alal).

12. Riiklikule Arbitraažile NSVL RKN-i juures alluvad lepingueelsed vaided, kui vaidlusaluse lepingu summa on

5 milj. rubla ja enam ning kui kas või ainult üks lepingu pool on liidulise tähtsusega asutis, ettevõtte või organisatsioon või kui leping sõlmitakse eri liiduvabariikide asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel.

13. Liiduvabariikide RKN-ide juures asuvatele riiklikele arbitraazidele allub:

- a) lepingueelsete vaiete lahendamine, kui vaidlusaluse lepingu summa on 1 milj. rubla ja enam ning kui kas või ainult üks lepingu pool on vabariikliku tähtsusega asutis, ettevõtte või organisatsioon või kui leping sõlmitakse antud liiduvabariigi eri autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel;
- b) lepingueelsete vaiete lahendamine p. 12 märgitud organisatsioonide vahel, kui lepingu summa on üle 1 milj. rubla, kuid ei ületa 5 milj. rubla.

14. Autonoomsete vabariikide RKN-ide ja kraide ning oblastite TSN täitevkomiteede juures asuvate riiklike arbitraazide organitele allub kõigi ülejäänud lepingueelsete vaiete lahendamine, eriti nende lepingueelsete vaiete lahendamine, kus osalisteks on p. 12 ja 13 märgitud pooled, kui lepingu summa on vähem kui 1 milj. rubla.

15. Liiduvabariikide RKN-ide ja kraide ning oblastite TSN täitevkomiteede juures asuvatele riigiarbitraazi organitele alluvad lepingueelsed vaided vaadatakse läbi nende riigiarbitraazi organite poolt, kus asub hankija või tööettevõtja.

16. Lepingueelsete vaiete lahendamise kiirendamiseks, nende läbivaatamiseks nende tekkimise kohal ning komandeerimiskulude vähendamiseks, kuuluvad NSVL RKN-i juures asuvale Riiklikule Arbitraazile alluvad lepingueelsed vaided, milledes mõlemad vaidlevad pooled asuvad ühe ja sama vabariigi (välja arvatud VNFSV), krai või oblasti (välja arvatud Moskva oblast) territooriumil, läbivaatamisele vastava vabariikliku või kohaliku riikliku arbitraazi poolt, kusjuures järelevalve nendes asjades kuulub NSVL RKN-i juures asuvale Riiklikule Arbitraazile.

Liiduvabariikide RKN-ide juures asuvatele riiklikele arbitraazidele alluvad lepingueelsed vaided, milledes mõlemad vaidlevad pooled asuvad antud vabariigi ühe ja sama krai (oblasti) territooriumil, kuuluvad läbivaatamisele vastava

kohaliku riikliku arbitraaži poolt, kusjuures järelevalve neis asjades kuulub liiduvabariigi riiklikule arbitraažile.

17. Avaldused lepingulise vaide läbivaatamise kohta tuleb esitada kooskõlas ülaltähendatud alluvusreeglitega ja nad peavad sisaldama vaidlevate organisatsioonide täielikku nimetust, nende aadresse ja juhatajate telefoninumbreid ning rahvakomissariaatide (keskasutiste) nimetusi, millede süsteemi vaidlevad organisatsioonid kuuluvad.

Avaldusele tuleb lisandada:

- a) protokoll, milles on fikseeritud lepingu sõlmimisel tekkinud lahtarvamused ning poolte ettepanekud vaieldavates küsimustes;
- b) lepingu kava, mille suhtes lahtarvamused tekkisid;
- c) vajalikel juhtudel — hanke põhitingimused ja teised dokumendid, mis on vaidlevate poolte ettepanekute põhjenduseks.

18. Kui Riiklikule Arbitraažile esitatakse lahendamiseks lepingueelsed vaided aastalepingute kohta pärast nende lepingute sõlmimiseks määratud tähtaja möödumist, peavad riiklikud arbitraažid hoolikalt kontrollima, kuivõrd olulised on vaidluse all olevad küsimused (kas vaidluse lahendamisest loobumine ei põhjusta majandusorganite töö või nende omavaheliste suhete halvenemist) ning missugustest põhjustest on tingitud vaide esitamise viivitus. Sõltuvalt kontrolli tulemustest tuleb otsustada küsimus arbitraažis lahtarvamuste läbivaatamisele võtmise võimaluse või majandusorganitele vaide läbivaatamise taotluse tagasilükkamise kohta kooskõlas NSVL RKN-i 29. novembri 1938. a. määruse p. 9. Kõigist majandusorganite töötajate viivitustest lepingueelsete vaiete arbitraažile esitamise alal teatavad riiklikud arbitraažid isiklikult nende majandusorganite juhatajatele või kõrgemalseisvatele organisatsioonidele vastavate abinõude tarvitusele võtmiseks.

19. Lepingueelsed vaided tuleb määrata kuulamisele 24 tunni jooksul, arvates riiklikku arbitraaži saabumise hetkest ja nad tuleb sisuliselt läbi vaadata hiljemalt järgmistel tähtaegadel:

- a) kui pooled või nende esindajad asuvad samas linnas, kus asub vastav riikliku arbitraaži organ, nelja päeva jooksul;
- b) kui kas või üks pooltest asub teises linnas — nelja

päeva jooksul, juurde arvates aeg, mis on vajalik esindaja kohalesõitmiseks või seletuste saatmiseks.

20. Lepingueelsete vaiete läbivaatamisel peavad arbitraaži istungil vaidlevate poolte esindajatena esinema vastavate asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajad või nende asutiste, organisatsioonide ja ettevõtete töötajad, kel on kirjalik volitus osavõtmiseks vaide läbivaatamisest.

Uhe või mõlema poole volitatud esindaja mitteilmumisel arbitraaži istungile on riiklikul arbitraažil õigus kas vaide läbivaatamist edasi lükata või teha otsus asjatoimetuses oleva materjali ja ilmunud poole seletuste põhjal.

21. Kui lepingueelse vaide õigeks otsustamiseks on nõutav vastava planeeriva ja reguleeriva organisatsiooni või panga seisukoht, peab riiklik arbitraaž küsima nende seisukohta või välja kutsuma nende esindaja asja läbivaatamisest osavõtmiseks.

Nimetatud organisatsioonide seisukoht märgitakse arbitraaži istungi protokollis.

22. Riikliku arbitraaži otsus lepingueelse vaide kohta tuleb pooltele teatavaks teha istungil. Riikliku arbitraaži istungi protokollid tuleb pooltele välja saata hiljemalt 48 tundi pärast lepingueelse vaide otsustamist.

23. Mõlemale poolele kohusliku lepingu allakirjutamisest või lepingueelse vaide kohta tehtud riikliku arbitraaži otsuse täitmisest keeldumise või viivitamise korral on arbitraažil õigus määrata viivituses süüdi olevale poolele teise poole kasuks trahvi.

24. Riikliku arbitraaži otsuse peale lepingueelsetes vaidlusasjades võib edasi kaevata viie päeva jooksul, kaevatava otsuse kättesaamisest arvates, vastava riikliku arbitraaži paarbitrile.

Käesoleva juhendi p. 16 ettenähtud korras vabariiklike või kohalike riiklike arbitraažide poolt läbivaadatud asjades esitatud kaebused vaadatakse läbi NSVL RKN-i juures asuva vastava paarbitri poolt.

Arbitraaži poolt lepingueelsetes vaidlusasjades tehtud otsuste peale esitatud kaebused tuleb läbi vaadata hiljemalt nelja päeva jooksul, arvates kaebuse saabumisest arbitraaži.

Vene NFSV Tsiviilkoodeksi art. 147 ja teiste liiduvabariikide
Tsiviilkoodeksi vastavate artiklite kohaldamisest tehinguile
sotsialistliku majanduse asutiste ja ettevõtete vahel.

NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi määrus 16. juulist 1939
(„Sov. Just.“ 1939 nr. 14, lk. 64).

Vene NFSV Tsiviilkoodeksi art. 147 ja teiste liiduvabariikide tsiviilkoodeksite vastavad artiklid näevad ette, et lepingu kehtetuks tunnistamise juhtumil, kas seadusevastasena või riigi jaoks ilmsele kahjustusele suunatuna, ükski pooltest ei ole õigustatud nõudma teiselt lepingu järgi täidetud tagastamist, kusjuures põhjendamata rikastumine nõutakse sisse riigituludesse.

Kohtupraktis siiski, seaduse otseste juhiste vastu, ei kohalda paljudel juhtudel seda eeskirja tehingute suhtes sotsialistliku majanduse asutiste ja ettevõtete vahel. Üksikjuhtudel Vene NFSV Ülemkohtu pleenumi määrus otseselt määrab, et Tsiviilkoodeksi § 147 sätted ei ole kohaldatavad asjades, kus mõlemaks pooleks osutuvad riiklikud asutised või kus ühel poolel esineb riiklik asutis ja teisel poolel ühistegeline organisatsioon.

Selline praktis ei ole õige, sest ta on vastuolus ülesannetega asutiste ja ettevõtete vahelistes suhetes sotsialistliku seaduslikkuse ja majandusliku arvelduse kindlustamiseks ja võib osutada soodsaks vahendiks ebaseaduslike tehingute sõlmimiseks, kuna poolte materiaalsed huvid, kes võtavad osa ebaseaduslikust tehingust, on tagatud.

Seoses sellega NSV Liidu Ülemkohtu Pleenum määrab:

- a) juhtida kohtuorganite tähelepanu, et Vene NFSV Tsiviilkoodeksi § 147 ja teiste vabariikide tsiviilkoodeksite vastavaid artikleid peab kohaldama ka tehingutele, milledes pooltena esinevad riiklikud või ühiskondlikud asutised ja ettevõtted;
- b) kõik kohtuorganite määrused, mis on vastuolus käesoleva määrusega ja eriti Vene NFSV Ülemkohtu Pleenumi määrus 16. maist 1936 — lugeda kehtetuiks.

V. HINNAD.

Hindade määramise küsimusel on suur tähtsus tööstuse ja põllumajanduse varustamisel neile vajalike materjalidega, toorainetega, küttega ja seadmetega. Ettevõtted hangevad oma tootmisvajadusteks materjale mitte jaehindadega, nagu neid kaupu müüvad kaubanduslikud ettevõtted, vaid väljalaskehindadega. Samade hindadega müüvad tööstusettevõtted omi tooteid. Ainult põllumajanduslike saaduste osas, mida põllumajanduslikud ettevõtted müüvad varumisorganitele, kohaldatakse varumis- või riikliku kokkuostu hindu. Mõningate tööstusalade toodete müügil (kivisüsi, nafta jm.), millede turustamine toimub turustuse eriorganite kaudu, tootja ettevõtte saab oma toodete eest nimetatud organitelt nn. arveldushinna, mis võib olla kas madalam või kõrgem väljalaskehinnast.

Väljalaskehindade reguleerimine riigi poolt on suunatud sellele, et kindlustada majanduslikku arveldust (isemajandavust) ettevõtetes, kontrollida toodangu omahinda, reguleerida akumulatsioon antud majandusharus, kontrollida toodangu mihust ja kogust ning sellele, et luua kindel alus jaehindade moodustamiseks kaupadele, mis on määratud kaubakäibeks turufondis.

Üldreeglina peavad väljalaskehinnad tagama ettevõttele tootmiskulutuste normaalse suuruse taastamist ja kasumi saamist, mis moodustab ettevõtte sisemise akumulatsiooni. Dotatsioon eelarvest on praegu säilitatud ainult mõnedele tehastele raskes masinaehituses, põlevkivitööstuses, ehitusmaterjalide tööstuse mõnedel aladel ja erandlikult mõnel muul alal. Rentaabluse (kasumi) protsent, mis arvutatakse täieliku kommerts-omahinna alusel, on tavaliselt erinev. Jämedais joonis võib lugeda, et minimaalselt see protsent on 2—5%, olles kohaldatav poolvalmis-saadustele ja toorainete varumisel (tootmise faasil see kaup läheb läbi veel mitmest lülist); keskmiselt on see protsent 5—10%, ja nimelt tootlikuks vajaduseks minevailt valmistoodetelt (masinad, seadmed jm.), ning kõrgemaks osutub see protsent, 10—20% suuruses, masskaupade toodangult. Ettevõtte rentaablus (kasum) tagatakse ainult normaalse (plaanilise) toote omahinna tingimustes; väljalaskehind peab tagama plaanis ettenähtud omahinna alandamist ja ei tohi varjata ettevõtte

halba tööd. Tavaliselt mitmesugustes tehastes ühe ja sama valmistatava toote kohta peab kehtima ka ühtne hind, kui erandlikult ei ole vajalik mõningaid erinevusi.

Väljalaskehinna struktuur tööstuses kujundatakse järgmistest kulutuste elementidest:

1. Täielik kommerts-omahind:
 - a) tooraine ja põhimaterjali maksus,
 - b) abimaterjalide maksus,
 - c) kütte maksus,
 - d) elektrienergia maksus,
 - e) amortisatsiooni eraldamised,
 - f) töötasu juurdearvutustega,
 - g) tsehhi (tööstusosakonna) üldkulud,
 - h) vabriku-tehase üldkulud,
 - i) trusti ja koondiste kulud,
 - j) kaubanduse ja turustuse kulud,
 - k) kaadrite kulud,
 - l) muud kommertskulud.
2. Kasum.
3. Käibemaks.

Väljalaskehinna võib määrata, arvestades sellesse täielikult või osaliselt transpordikulud, mis on seoses kauba transportimisega müüjalt ostjale. Sellest sõltuvalt tunneme:

- 1) hind franko müüja ladu, s. o. müüja ei kanna mingeid transpordikulusid;
- 2) hind franko lähtejaam (-sadam), s. o. müüja kannab kauba transportimise kulud omast laost jaama (sadamasse), annab üle ja vormistab kaubasaadetise transportimiseks;
- 3) hind franko vagun (laev) lähtejaamas (-sadam), s. o. müüja kannab ka kaubasaadetise vagunisse (laeva) laadimise kulud;
- 4) hind franko vagun (laev) sihtjaama (-sadamasse), s. o. müüja on kohustatud tasuma ka raudtee (laevanduse) veotariifis ettenähtud kaubasaadetise üldkulud sihtjaamani (-sadamani);
- 5) hind franko sihtjaam (-sadam), s. o. müüja tasub ka kaubasaadetise väljalaadimise kulud vagunist (laevast) sihtjaamas (-sadam);
- 6) hind franko ostja ladu, s. o. müüja lisaks kõigile eel-

nimetatud kuludele kannab ka kulud, mis on seoses kauba veoga sihtjaamast (-sadamast) ostja laoni ja selle väljalaadimisega lao asukohas.

Väljalaskehind franko sihtjaam või franko vagun sihtjaamas võib olla ühtne kogu NSV Liidu kohta või erinev, sõltuvalt ostja asukohast, s. o. kaugusest müüjalt ostjani. Tavaliselt on meil siis tegu võõtmehindadega. Võõtmehinnad kehtivad enamiku toidukaupade kohta.

Rasketööstuse toodangule määratakse tavaliselt hind franko lähtejaam (-sadam). Selle hinnaga müüakse metall, küte, põhilised keemiakaubad, masinad jne.

Kohaliku tööstuse toodete müügil kohalikele ostjaile kohaldatakse franko ladu (müüja või ostja), muudel tehingutel seda hinda kohaldatakse võrdlemisi harva.

Tuleb märkida, et viimasel ajal väljalaskehinna määramisel kohaldatakse enamikul juhtumel franko sihtjaama. Sel korral hinna sisse võetakse saatekulud kaalutud keskmise alusel. Selline hind soodustab automaatselt võitlust kaugeveoga saadetiste vastu, kuna müüja on materiaalselt huvitatud veomaa lühendamisest.

Tähtsamatele toodetele, mis on märgitud vastavas loetelus, väljalaskehinnad on kinnitatud NSV Liidu RKN-i juures oleva Majandusnõukogu või Töö ja Riigikaitse Nõukogu poolt ning edaspidi kuuluvad kinnitamisele NSV Liidu Valitsuse poolt. See loetelu on kinnitatud NSVL RKN-i määrusega 5. augustist 1933 nr. 1617 (LSKK 1933, 52, 304) ühes selle hilisemate täiendustega. Selles korras hinnad kinnitatakse: musta ja värvilise metallurgia toodetele, masinate põhiliikidele, kütteainetele, ehitusmaterjalidele, keemiatööstuse põhitoodetele, põhitoiduainetele ja tähtsamatele tööstuskaupadele.

Liidulise alluvusega tööstuses hinnad kaupadele, mis ei kuulu kinnitamisele NSV Liidu Valitsuse poolt, kinnitatakse tootjate ministriumide poolt kokkuleppel põhitarbijatega, s. o. vastavate tööstuslike ministriumidega (tööstusliku tarbimise toodangu alal) või kaubandusministriumiga (masskaupade alal).

Vabariikliku ja kohaliku (maakondliku, linnalise, rajooni-) alluvusega tööstuse hinnad kinnitavad:

- a) kaupadele, mis on samanimelised nende kaupadega, millele hinnad on kinnitatud NSV Liidu Valitsuse või

NSV Liidu ministeeriumide poolt, — NSV Liidu Valitsus või vastavad NSV Liidu ministeeriumid;

- b) kaupadele ja toodetele, mida toodetakse ainult vabariiklikus või kohalikus tööstuses vabariiklike ministeeriumide poolt kokkuleppel põhilise tarbija-ministeeriumiga (laiatarbekaupade osas vabariigi kaubandusministeeriumiga) ja vastavail juhtudel liiduvabariigi valitsuse poolt.

NSV Liidus esmakordselt toodetavatele kaupadele hinnad esitatakse kinnitamisele alles kuue kuu möödumisel nende kaupade väljastamise algusest. Kuue kuu jooksul väljalaskehind uelt väljalastavaile toodetele reguleeritakse müüja- ja ostjapoole kokkuleppel.

Samuti määratakse poolte kokkuleppel tavaliselt väljalaskehind tellitavatele üksiktoodetele, detailidele, varumitele ja poolvabrikatidele, mis valmistatakse tootmiskooperatsiooni korras. Need hinnad peavad olema kooskõlas valmistoota või masina kohta määratud hinnaga, mille komplekti kuulub tellitud ese.

Väljalaskehinna kõrval tuleb ettevõttel arvestada selle hinna lisanditega. Selliste lisandite hulka kuuluvad:

1. Lisand, mida võetakse ostjalt, kui kauba kohta väljalasketingimuses on määratud minimaalne, nn. transiitnorm, s. o. määratud hind kehtib ainult juhul, kui ostetava materjali partii (saadetise) hulk ei ole väiksem teatud normist (näiteks, sordi valtsraua kohta see norm on 16,5 tonni). See norm vastab tavaliselt vaguni laadungi täiele kaalule, vaguni mahu jagatavale osale jne. Need lisandid moodustavad mõnel juhul 3—25% väljalaskehinnast.

2. Eelarveline vahe, mida võetakse tavaliselt mõnede kaupade väljalaskehinnast ja mille tasumise kohustus tekib kauba müügil tootja või selle turustusorgani poolt; see puutub peamiselt masskaupadesse.

3. Juurdehindlused varustamisorganite heaks, mis mõnel juhul paratamatusena esinevad ka kahes või isegi mitmes astmes (selle kohta vaata lk. 8—11).

4. Transport ja muud kulud, mis on seoses materjali veoga, peale- ja mahalaadimisega ning selle hankimisega. See sõltub ostutingimusest ja „franko“ vormist, mis on kohaldatud aluseks võetud väljalaskehinnas (vt. lk. 48).

Kõik need hinnalisandid tuleb tasuda ettevõttel, kes saab

materjali. Väljalaskehind, millele on lisatud need hinnalised, moodustab antud materjali varumis-omahinna. See hind ongi aluseks tootmiskulude, vajalike käibevahendite planeerimisel ja muude kalkulatsioonide tegemisel.

Rasketööstuse toodete loetelust, millede hinnad määrab Töö ja Riigikaitse Nõukogu.

NSV Liidu RKN-i määrus 5. augustist 1933-nr. 1647 (LSKK 1933, 52, 304).

1. Kinnitada juuresolev rasketööstuse toodete loetelu, millede hinnad määrab Töö ja Riigikaitse Nõukogu.

2. Kehistada järgmine masinseadmete hinna määramise kord.

Töö ja Riigikaitse Nõukogu määrab hinnad üksnes standarditud masinatele, mida toodetakse massilises või seeriakorras. Muudel juhtudel hinnad määratakse ostja ja hankija (müüja) kokkuleppel, kuid kõrgendamata seejuures kehtivaid hindu.

Juhtumil, kui ostja nõudmisel kaldutakse kõrvale tootmises üldiselt kujunenud konstruktsioonidest, olgugi detailides, lisahind, seoses ettevõtetud muudatustega, määratakse poolte kokkuleppel.

Kokkuleppe mittesaavutamisel hindade üle mittestandarditud masinaseadmetele küsimus lahendatakse rahvakomisari poolt, kellele allub hankija (müüja), ja võib arutamisele tulla Töö ja Riigikaitse Nõukogus üksnes rahvakomisari protestil, kelle alluvuses on ostja.

Määruse lisas, mille teksti käesolevas raamatus ei anta, on loendatud tooted, millede hinnad määratakse Töö ja Riigikaitse Nõukogu poolt.

Exhib. univ. Tart.

Uuel sissestatud tootmises ja individuaaltellimuste alusel toodetavate seadmete hindadest.

Väljavõte Töö ja Riigikaitse Nõukogu määrusest 10. veebruarist 1936 nr. 63 (LSKK 1936, 12, 107).

3. Määrata, et väljalaskehinnad masinatele ja seadmetele, mis ei sisaldu toodete loetelus, millede hinnad kinnitatakse

Töö ja Riigikaitse Nõukogu poolt, kinnitatakse rahvakomisaride poolt, kelle alluvuses on ettevõtted, mis valmistavad neid masinaid, kusjuures see kord kehtib ka neile uuel toodetavatele masinate liikidele, millede väljalaskmine organiseeritakse individuaalkorras.

Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise ürituste kohta.

Väljavõte NSV Liidu RKN-i ja UK(b)P KK määrusest
7. jaanuarist 1941 nr. 54.

1. Likvideerida NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomissariaadi kohalike organite konventsiooni-bürood.

Määrata, et kaupadele, millede kohta ei ole ühtseid väljalaske- ja jaehindu, mis on kinnitatud NSV Liidu Valitsuse poolt, hinnad määratakse järgmises korras:

- a) kaupadele, sealhulgas kohalikud kütteained, mis toodetakse rajooni- ja oblastialluvusega kohaliku tööstuse, tööndusliku kooperasiiooni, invaliidide kooperasiiooni ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtete poolt, väljalaske- ja jaehinnad, kaubanduslikud maha- ja juurdehindlused kinnitatakse oblastijaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomisaride nõukogude, krai (oblasti) täitevkomiteede ning Moskvas ja Leningradis linnade täitevkomiteede poolt; samas korras määratakse hinnad katusekivile, kriidile, liivale kohalikust toodangust, samuti muudele ehitusmaterjalidele rajooni tööstuse toodangust, mis on suunatud müügiks elanikkonnale, kuid mitte kõrgemalt hindadest, millega need kaubad realiseeritakse mass-tarbimiseks.
- b) mass-tarbekaupadele, mis toodetakse vabariikliku alluvusega ettevõtete poolt, väljalaske- ja jaehinnad, kaubanduslikud maha- ja juurdehindlused määratakse liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogude poolt.

Mass-farbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise üritustest kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtetes.

Väljavõte NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrusest
22. augustist 1945 nr. 2139.

7. Määrata, et liidulise ja liiduvabariikliku tööstuse tootmise jätmete hinnad, mis antakse töötlemiseks kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtetele, arvutatakse 70% piires täisväärtusliku tooraine maksumusest.

25. Lubada oblastijaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogudel, oblasti- (krai-) ja vabariikliku alluvusega linnade täitevkomiteedel omandada kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtete ehitusvajadusteks telliseid, lupja, alebastrit, kriiti ja teisi kohalike ehitusmaterjalide liike, mis on toodetud kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni ettevõtetes, hindadega, mis on kinnitatud neile toodetele liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogude poolt.

LÜHENDITE SELETUSED.

KK	—	Keskkomitee
LMKK	—	Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu valitsuse määruste ja korralduste kogu
LSKK	—	NSV Liidu tööliste ja talupoegade valitsuse seaduste ja korralduste kogu
NSVL RKN	—	Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Rahvakomissaride Nõukogu
RK	—	Rahvakomissariaat
TSN	—	Tööraha Saadikute Nõukogu
VNFSV	—	Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik
UK(b)P	—	Üleliiduline Kommunistlik (bolševike) Partei

KASUTATUD KIRJANDUS:

1. Jotkovski A. A. Tööstusliku ettevõtte varustus ja turustus, Gosplanizdat, 1941
2. Kutõrev S. M. Tööstusliku majandusorganisatsiooni tulude ja kulude bilanss, RK „Teaduslik kirjandus“
3. Turetski S. J. Omahind ja hinnakujundamise küsimusi, Gosplanizdat, 1940
4. Põhilised valitsuse ja ametkondlike materjalide kogud, Metallurgizdat, 1941
5. Majanduslepingud ja majanduslik arveldus, Moskva, Izdatelstvo Narkomreçflota SSSR — 1941
6. Finantsmajanduslikes küsimusis määruste, käskkirjade ja juhendite kogu, Gosfinizdat 1941—1946
7. Eesti NSV Teataja 1947.

SISUKORD

	Lk.
Eessõna	3
I. VARUSTUSORGANID	5
Majanduslike rahvakomissariaatide varustusorganite organi-	
satsioonilisest struktuurist	8
Varustusorganisatsioonide juurdehindluste arvutamise korrast .	9
II. MATERJALIDE NORMIMINE	11
Aasta ja kvartalite majandusplaanidest	18
Kütteaine erikulu normidest 1947. a.	18
Riiklike koondiste, trustide ja teiste majanduslike organisatsi-	
oonide käibe vahendite kohta	19
III. MATERJALIDEGA VARUSTAMISE PLANEERIMINE	22
Materjalide, seadmete ja kütteainega varustamise aasta- ja	
kvartalibilansside ja -plaanide koostamise ning kinnitamise	
korra kohta	27
Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise üri-	
tuste kohta	30
Aasta ja kvartalite majandusplaanidest	31
Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise üri-	
tustest kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide kooperat-	
siooni ettevõtetes	33
IV. VARUSTUSLEPINGUD	37
Lepingute sõlmimise kohustusest ning vastutusest lepinguliste	
tellimuste ja hangete täitmatajätmise eest rahvamajanduse	
ühiskonnastatud sektoris	38
Lepingu täitmisest ühekülgse loobumise keelu kohta	39
Hanke põhitingimuste kooskõlastamise, lepingute sõlmimise ja	
lepingueelsete vaidluste läbivaatamise korra kohta	39
Vene NFSV Tsiviilkoodeksi art. 147 ja teiste liiduvabariikide	
Tsiviilkoodeksi vastavate artiklite kohaldamisest tehinguile sot-	
sialistliku majanduse asutiste ja ettevõtete vahel	46
V. HINNAD	47
Rasketööstuse toodete loetelust, millede hinnad määrab Töö	
ja Riigikaitse Nõukogu	51
Uuel sisseseatud tootmises ja individuaaltellimuste alusel too-	
detavate seadmete hindadest	51
Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise	
ürituste kohta	52
Mass-tarbekaupade ja toiduainete toodangu suurendamise üri-	
tustest kohaliku tööstuse, tööndusliku ja invaliidide koope-	
ratsiooni ettevõtetes	53
Lühendite seletused	53
Kasutatud kirjandus	54

Vastutav toimetaja F. Pehme.

Keeleline toimetaja J. Väinaste.

Ladumisele antud 11. VIII 1947. Trükkimisele antud 25. IX 1947.
Trükiarv 4200. Paber 56:79, $\frac{1}{16}$. Trükipoognaid 3,5. Trükitähti trüki-
poognas 39 260. Arvutuspoognaid 3,2. MB-06427. Tellimise nr. 1216.
Trükikoda „Oktoober“, Tallinn, Tartu mnt. nr. 49.

На эстонском языке.

А. Ехив. Порядок снабжения материалами.

T.K.

Rbl. 2.50

A-16638

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00506761 8